

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ІНСТИТУТ УПРАВЛІННЯ, ПСИХОЛОГІЇ ТА БЕЗПЕКИ

Кафедра фінансів та обліку

**СИСТЕМА ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) ДОХОДІВ,
ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ**

кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти
2 курсу денної форми навчання
БОБЕЛЯКА Олега Ігоровича

Науковий керівник
кандидат економічних наук, доцент
НАКОНЕЧНА **Наталія**
Володимирівна

Рецензент

Кваліфікаційна робота допущена до захисту
«__» _____ 2022 р., протокол № __
завідувач кафедри фінансів та обліку

(підпис)

(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

Львів
2022

АНОТАЦІЯ

БОБЕЛЯК О.І. Система протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». – Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України, Львів, 2022.

Кваліфікаційна робота присвячена вивченню теоретичних основ та наданню практичних рекомендацій щодо системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Розглянуто теоретичні основи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Визначено передумови та наслідки легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та доведено її вплив на розвиток національної економіки. Проведено аналіз та здійснено оцінку системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Визначено стратегічні пріоритети розвитку системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Ключові слова: система протидії легалізації (відмиванню) доходів, ризики, загрози, суб'єкти фінансового моніторингу, легалізація (відмивання) коштів.

ANNOTATION

BOBELIAK O.I. The system of combating the legalization (laundering) of proceeds obtained by crime. – Manuscript.

Qualification work for the master's degree in the specialty 072 "Finance, Banking and Insurance". – Lviv State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Lviv, 2022.

Qualification work is devoted to the study of the theoretical foundations and the provision of practical recommendations regarding the system of combating the legalization (laundering) of proceeds obtained through crime. The theoretical foundations of combating the legalization (laundering) of proceeds obtained through crime are considered. The prerequisites and consequences of the legalization (laundering) of criminally obtained income are determined, and its impact on the development of the national economy is proven. The analysis and evaluation of the system of combating the legalization (laundering) of criminally obtained income was carried out. The strategic priorities for the development of the system of combating the legalization (laundering) of proceeds obtained through crime have been determined.

Key words: the system of combating the legalization (laundering) of income, risks, threats, subjects of financial monitoring, legalization (laundering) of funds.

СИСТЕМА ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ.....	8
1.1. Сутність, передумови та наслідки легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.....	8
1.2. Концептуальні підходи до формування системи протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.....	13
1.3. Нормативно-правове регулювання протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.....	19
Висновки до розділу 1.....	24
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА СИСТЕМИ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ	25
2.1. Аналіз динаміки та масштабів легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.....	25
2.2. Моніторинг ризиків та загроз системи протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.....	30
2.3. Оцінка ефективності протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та її впливу на національну економіку.....	36
Висновки до розділу 2.....	41
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ.....	42
3.1. Стратегічні пріоритети розвитку системи протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.....	42
3.2. Світовий досвід протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.....	49
Висновки до розділу 3.....	56
ВИСНОВКИ.....	57

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ..... 60
ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Виникнення нових викликів і загроз глобального характеру та їх поширення на національну економіку, суспільство й політику, зумовлюють дестабілізацію ситуації у фінансовій сфері та значні деструктивні зміни. Поглиблення процесів поширення тіньової економічної діяльності, корупції та економічної злочинності в умовах стійкої нестабільності, інтенсифікує нагромадження значних обсягів нелегальних капіталів, які потребують узаконення та залучення в офіційний сектор економіки. За таких умов актуалізується проблема необхідності легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (Л(В)ДОЗШ), яка досягла критичних обсягів та потребує розроблення ефективних заходів щодо її вирішення. Тому, зважаючи на транснаціональний характер даного деструктивного явища, вагомого значення набуває забезпечення ефективного розвитку системи протидії Л(В)ДОЗШ, а тема дослідження набуває особливої актуальності.

Проблемні аспекти дослідження системи протидії Л(В)ДОЗШ знайшли своє відображення у наукових працях таких вчених як О. Бех, І. Білоус, В. Гончарук, Я. Коваль, І. Кундельська, В. Ортинський, О. Резнік, М. Флейчук та інші, наукові розробки яких використано при написанні даної роботи. У кваліфікаційній роботі широко використовуються положення та норми чинного законодавства України, аналітичні доповіді та статистичні дані Державної служби фінансового моніторингу України, Міністерства економіки України, Державної служби статистики України, Офісу Генерального Прокурора України, а також інформаційні Інтернет-ресурси. Проте, не заперечуючи вагомого наукового доробку у досліджуваній сфері, невирішеним залишається питання формування ефективної системи протидії Л(В)ДОЗШ, що потребує поглиблення досліджень у даному напрямі.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретико-прикладних засад щодо системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Для досягнення мети дослідження необхідно вирішити наступні **завдання:**

- визначити сутність легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та виявити її передумови й наслідки для економіки й суспільства;
- дослідити концептуальні підходи до формування системи протидії Л(В)ДОЗШ;
- здійснити економіко-правовий аналіз особливостей нормативно-правового регулювання протидії Л(В)ДОЗШ;
- проаналізувати динаміку та масштаби Л(В)ДОЗШ;
- провести моніторинг ризиків та загроз системи протидії Л(В)ДОЗШ;
- оцінити ефективність протидії Л(В)ДОЗШ та її вплив на національну економіку;
- обґрунтувати стратегічні пріоритети розвитку системи Л(В)ДОЗШ;
- систематизувати світовий досвід протидії Л(В)ДОЗШ.

Об'єктом дослідження є система протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Предметом дослідження є теоретико-прикладні засади стану та тенденцій розвитку національної системи протидії Л(В)ДОЗШ.

Методи дослідження. Методологічну базу роботи становлять різні методи наукового пізнання. Системний метод, аналіз та синтез використовуються для окреслення загального підходу до визначення змісту та формування структури кваліфікаційної роботи. Обґрунтування сутності наукових категорій та висновків за результатами дослідження здійснено на основі методів узагальнення та наукового абстрагування. Для наочного

відображення результатів емпіричних досліджень застосовано табличний та графічний методи. З метою формування наукових гіпотез та узагальнення напрямів удосконалення системи протидії Л(В)ДОЗШ використано методи систематизації та функціонально-системного аналізу.

Наукова новизна одержаних результатів:

– удосконалено основні напрями державної політики у сфері протидії Л(В)ДОЗШ з урахуванням заходів мінімізації ризиків і загроз, які пропонується спрямувати на удосконалення чинного законодавства в частині прийняття Закону України «Про віртуальні активи» та запровадження електронного кабінету системи фінансового моніторингу.

Основний зміст роботи. У першому розділі досліджено теоретичні основи протидії Л(В)ДОЗШ та проаналізовано нормативно-правову базу протидії легалізації незаконно одержаних доходів.

Другий розділ спрямований на проведення аналізу та оцінки стану і тенденцій розвитку системи протидії Л(В)ДОЗШ та з'ясування її впливу на економіку України.

Третій розділ відображає напрями вдосконалення системи протидії Л(В)ДОЗШ.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається з анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (47 найменувань на 7 сторінках). Загальний обсяг роботи становить 66 сторінок, із них 55 сторінок основного тексту, який містить 3 таблиці та 20 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

1.1. Сутність, передумови та наслідки легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом

Посилення процесів глобалізації та інтенсифікація розвитку світового фінансового ринку зумовили виникнення значних дестабілізуючих чинників розвитку економіки, внаслідок чого загострилася проблема легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (Л(В)ДОЗШ). Зростаючі тенденції розвитку тіньової економічної діяльності спричиняють активізацію діяльності організованих злочинних груп, яка поширюється за межі національних економік та тісно взаємодіє із інтегрованою міжнародною фінансово-економічною системою, що призводить до накопичення значних обсягів нелегально одержаних тіньових капіталів, які потребують узаконення та залучення в офіційну економічну діяльність суб'єктів господарювання.

Проблематика дослідження Л(В)ДОЗШ, впродовж тривалого часу перебуває в центрі уваги як наукової спільноти, так і практиків. Невирішеним залишається питання вчасного виявлення передумов та чинників, які спонукають до діяльності, пов'язаної із легалізацією (відмиванням) злочинно одержаних доходів. О. Резнік та Н. Щербак [1, с. 291] стверджують, що розроблення ефективних заходів запобігання легалізації (відмиванню) кримінальних доходів, досі залишається нагальною та першочерговою проблемою багатьох країн світу та потребує реалізації комплексу заходів, спрямованих на попередження впливу тіньових структур на фінансово-економічну систему держави та поширення фінансової злочинності. При цьому, легалізацію (відмивання) доходів, які одержані внаслідок злочинних

протиправних діянь, науковці вважають одним із найприбутковіших видів незаконної господарської діяльності світового масштабу.

Натомість, В. Ортинський [2, с. 536] Л(В)ДОЗШ, визначає як процес приховування та маскуванню фактів незаконного походження та використання грошових коштів й майна суб'єктами господарювання та фізичними особами, а також пропонує способи легалізації (відмивання) злочинних доходів поділяти на два види:

- 1) легалізація готівкових коштів (смерфінг, контрабанда валюти, використання підприємницьких структур, що працюють виключно з готівкою, та пунктів обміну валюти, купівля цінних паперів на пред'явника);
- 2) легалізація безготівкових коштів (операції з купівлі-продажу імпорتنих товарів, використання фондових бірж, структурування безготівкових коштів).

Погоджуючись із позицією В. Ортинського, М. Флейчук [3, с. 218–219] вважає, що Л(В)ДОЗШ, проявляється у здійсненні фінансових операцій, які передбачають перетворення злочинно одержаних коштів у легальні активи.

Найбільш комплексне та повне визначення сутності економіко-правової категорії «легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом» подано в Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [4], відповідно до якого Л(В)ДОЗШ визначається як вчинення зумисних дій, пов'язаних із набуттям, використанням, володінням та розпорядженням майном та доходами, одержання яких відбулося незаконним протиправним шляхом, в тому числі, в процесі здійснення фінансових операцій та правочинів з таким майном та грошовими коштами, їх переміщенням, перетворенням, приховуванням та маскуванням джерел походження, а також реального місцезнаходження.

Проблема дослідження Л(В)ДОЗШ поглиблюється багатогранністю її визначення та трактування сутності, від чого залежать підходи до

формування заходів протидії даному деструктивному явищу, які варто систематизувати відповідно до проблемних питань, наслідків прояву та механізмів запобігання. В даному контексті І. Кундельська [5, с. 74] вважає, що значні зусилля потрібно спрямувати на мінімізацію негативного впливу таких чинників легалізації (відмивання) злочинно одержаних доходів, як інтенсифікація нелегальних світогосподарських зв'язків та тіньовий обіг фінансових ресурсів. Зазначена теза свідчить, що поглиблених досліджень потребують саме передумови виникнення легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, які систематизуємо на рис. 1.1.

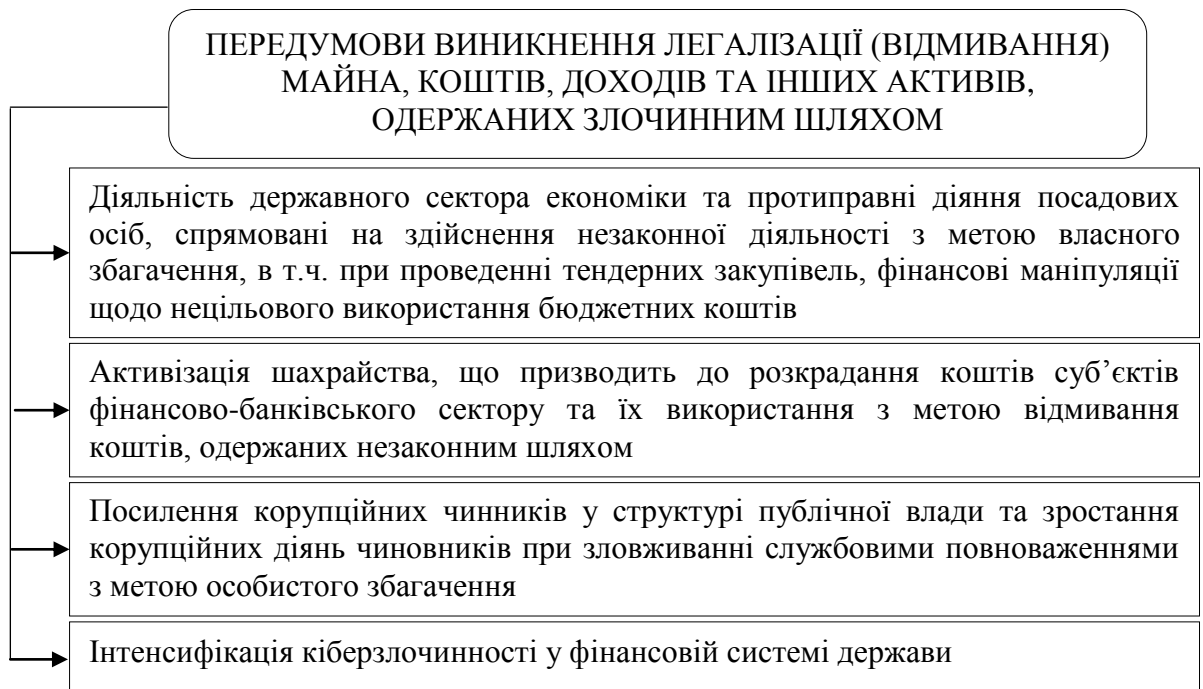

Рис. 1.1. Передумови виникнення легалізації (відмивання) майна, коштів, доходів та інших активів, одержаних злочинним шляхом

Джерело: складено автором за даними [6, с. 128]

Зауважимо, що потреба у Л(В)ДОЗШ виникає за наявності значних обсягів нелегально одержаних капіталів, які суб'єкти злочинних діянь прагнуть узаконити та інфільтрувати в офіційну економіку. Очевидно, що проблема легалізації (відмивання) незаконно одержаних активів є однією із найбільш загрозливих для економіки й суспільства України, яка спричинює

значні деструктивні зміни та дестабілізацію макроекономічної ситуації в країні й не сприяє соціально-економічному зростанню. На рис. 1.2 відобразимо основні наслідки Л(В)ДОЗШ.

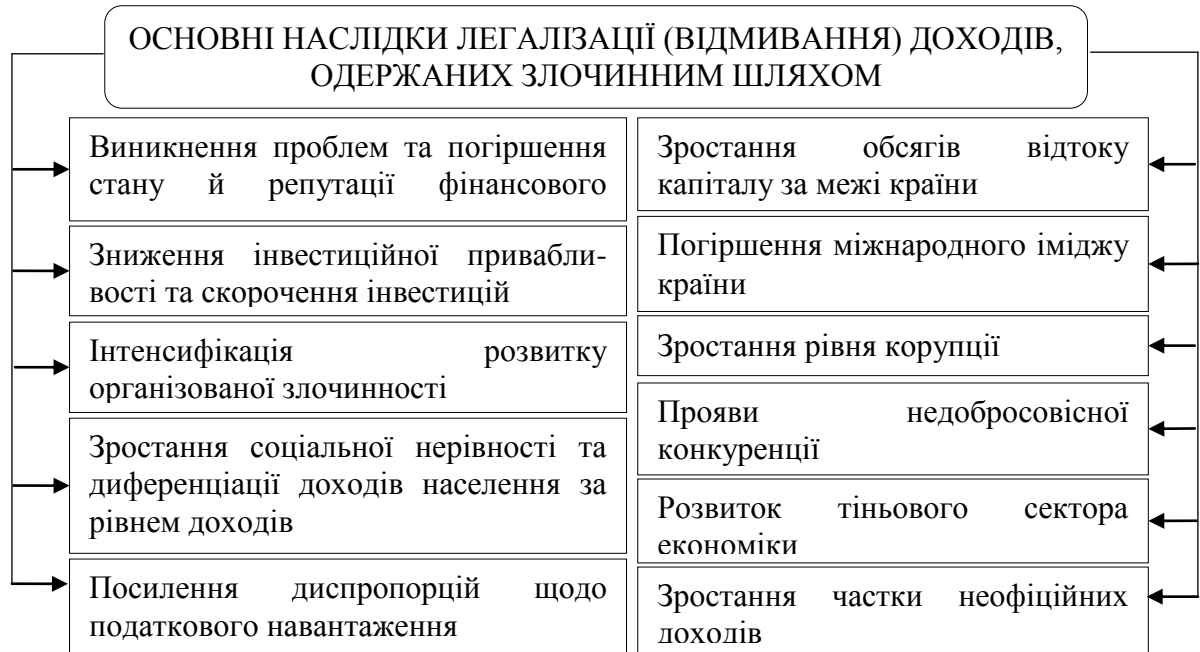

Рис. 1.2. Основні наслідки легалізації (відмивання) доходів та інших активів, одержаних злочинним шляхом

Джерело: складено автором за даними [7, с. 87]

Безумовно, Л(В)ДОЗШ, чинить значний негативний вплив на процеси і явища соціально-економічного розвитку країни, а істотні структурні деформації призводять до зниження рівня життя населення, зростання безробіття, впливають на розмір та структуру ВВП, на легальні фінансові потоки, на репутацію фінансових установ, органів державної влади та правоохоронної системи, зумовлюють деформацію макроекономічних показників.

Однак, варто зауважити, що окремі науковці дотримуються думки про те, що дане деструктивне явище, попри усі негативні наслідки, має позитивний економічний ефект в системі міжнародних фінансово-економічних відносин. Зокрема, О. Бех [8, с. 214] довів, що Л(В)ДОЗШ,

створює додаткові можливості для розширення соціально-економічних зв'язків, підвищує показники розвитку міжнародної торгівлі та сприяє модернізації міжнародних електронних банківських мереж.

Не заперечуючи наукових поглядів О. Беха, вважаємо, що Л(В)ДОЗШ являється небезпечним соціально-економічним явищем, яке вимагає розроблення комплексу системних заходів щодо запобігання та протидії деструктивним змінам в національній економіці та суспільстві. Очевидно, що процес протидії Л(В)ДОЗШ повинен базуватися на відповідній системі спеціальних заходів, які забезпечать:

- 1) приведення національного антилегалізаційного законодавства у відповідність до міжнародних стандартів;
- 2) детінізацію, деофшоризацію та декриміналізацію економічних відносин;
- 3) послідовність та ефективність протидії корупції на всіх рівнях державного управління;
- 4) формування позитивного іміджу країни на міжнародній арені.

Таким чином, проведені дослідження сутності, передумов та наслідків легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, дозволяють стверджувати, що в науковому дискурсі відсутній єдиний підхід до трактування наукової категорії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Більшість дослідників схильні вважати, що дане деструктивне явище зумовлене неправомірною діяльністю економічних агентів, спрямованою на власне збагачення та полягає у вчиненні зумисних діянь, які призводять до приховування, маскування, володіння та використання незаконно одержаних коштів і майна, в процесі чого вони набувають вигляду легальних активів. Наслідками легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, є значні деструктивні зміни в економіці та суспільстві, що призводять до зниження темпів економічного зростання та рівня життя населення.

1.2. Концептуальні підходи до формування системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом

Легалізація (відмивання) майна, коштів, та інших активів, одержаних злочинним шляхом, на сучасному етапі соціально-економічного розвитку, визнана однією із найбільш вагомих загроз як для України, так і для країн світу, яка порушує державну стабільність та чинить негативний вплив на забезпечення національних інтересів у сфері економічної безпеки. Окреслені тенденції свідчать про необхідність формування ефективної системи протидії Л(В)ДОЗШ спроможної мінімізувати усі ризики та виклики сучасності, що виникають у фінансово-економічній сфері держави.

Зауважимо, що на даний момент обґрунтованість потреби формування ефективної системи протидії Л(В)ДОЗШ знаходить своє відображення як на теоретичному рівні, так і на практичному, однак, в національному законодавстві досі відсутнє чітке визначення терміну «система протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом», що говорить про наявність певних недоліків методологічного характеру. Натомість, правовим фундаментом для створення такої системи на національному рівні є міжнародні стандарти у сфері протидії Л(В)ДОЗШ.

Зважаючи на модель організації діяльності підрозділів фінансової розвідки в країні та на їх взаємодію із контролюючими й правоохоронними органами, систему інформування та ступінь відповідальності за протиправні діяння, принципи організації й формування національної системи протидії Л(В)ДОЗШ дещо видозмінюються, а постійне вдосконалення схем, методів, способів та інструментів легалізації (відмивання) майна, коштів та доходів зумовлює необхідність підвищення ефективності системи протидії легалізації (відмиванню) злочинно одержаних майна та доходів. Стає очевидним, що національна система протидії Л(В)ДОЗШ не є досконалою та потребує постійних змін щодо її інституційного, законодавчого, організаційного та

практичного забезпечення, а також адаптації до міжнародних стандартів. Часткові напрацювання у даній сфері вже існують, однак, запровадження потребує система довгострокового планування заходів запобігання Л(В)ДОЗШ. Зокрема, варто відмітити праці Я. Коваль [9, с. 154], яка зробила спробу наукового обґрунтування системи протидії Л(В)ДОЗШ та виокремила її структурні компоненти (рис. 1.3), а саме: методичний, інформаційний, організаційний та правовий аспекти.

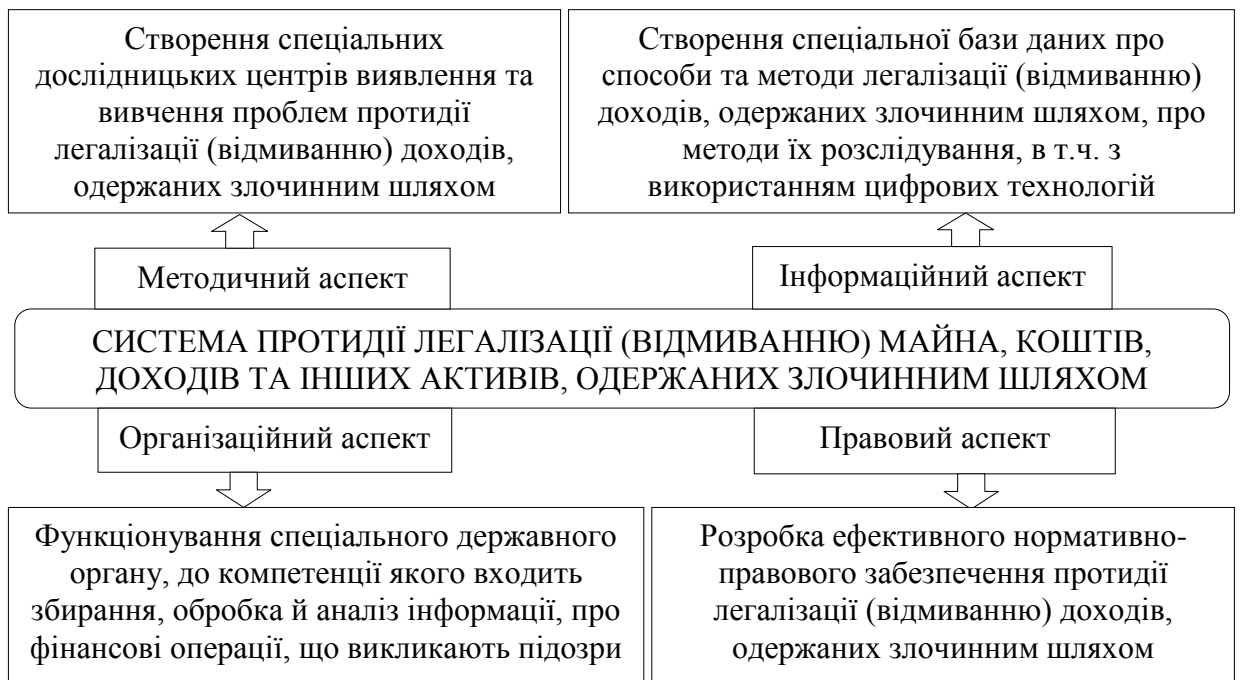

Рис. 1.3. Система протидії легалізації (відмиванню) майна, коштів, доходів та інших активів, одержаних злочинним шляхом

Джерело: складено автором за даними [9, с. 154]

Водночас, забезпечення ефективної діяльності державних та недержавних суб'єктів, які уповноважені здійснювати функції щодо проведення заходів фінансового моніторингу операцій, які спрямовані на ідентифікацію й верифікацію клієнтів, а також вжиття спеціальних заходів щодо виявлення підозрілих фінансових операцій, потребує формування системи протидії Л(В)ДОЗШ, яка передбачає реалізацію певних завдань та напрямів розвитку, які систематизуємо на рис. 1.4.

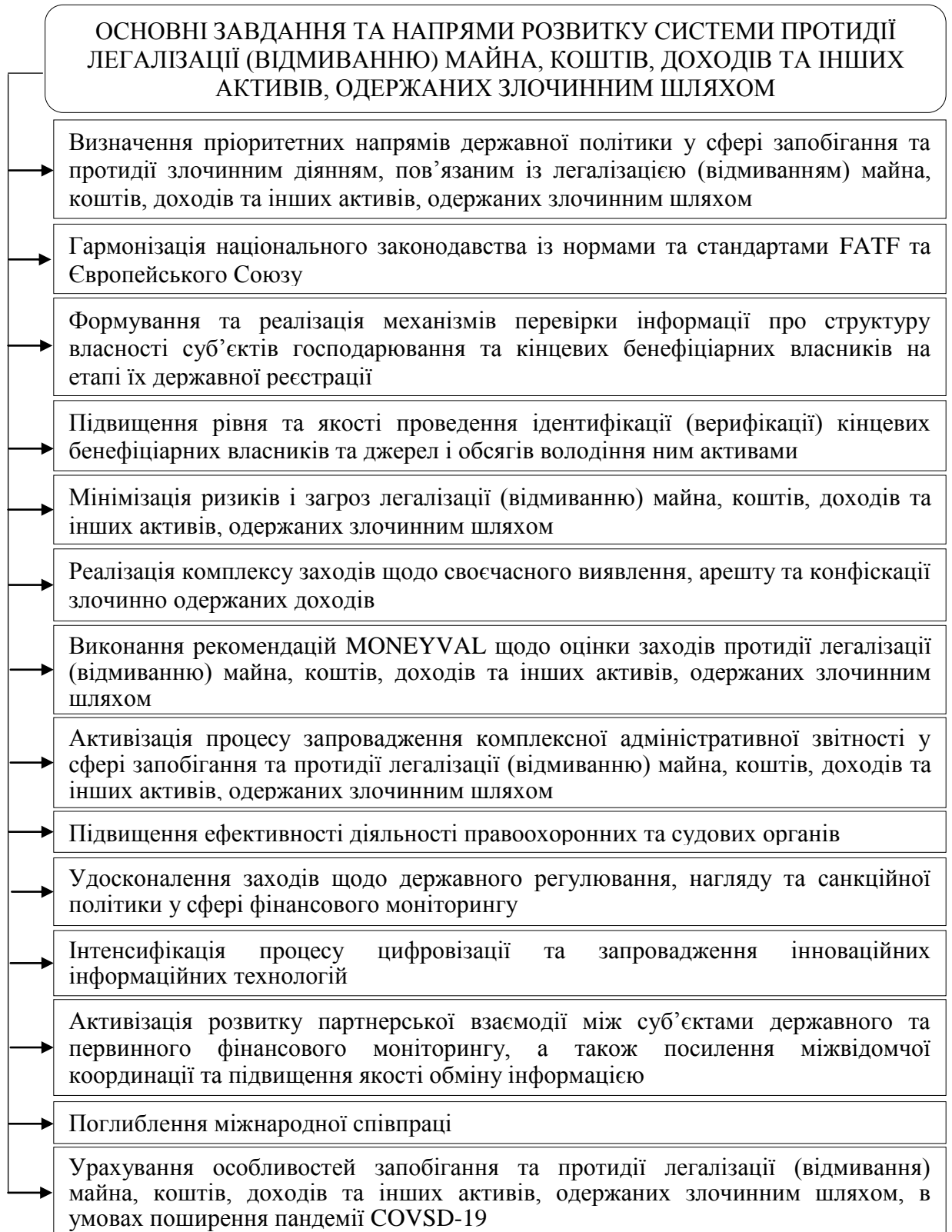

Рис. 1.4. Основні завдання та напрями розвитку системи Л(В)ДОЗШ

Джерело: складено автором за даними [10]

Ефективність розвитку системи протидії Л(В)ДОЗШ істотно залежить від злагодженої взаємодії усіх структурних елементів та належної державної й міжнародної підтримки процесу запобігання й протидії даному деструктивному явищу. При чому, система протидії відмиванню злочинних активів в Україні є дворівневою:

- 1) первинний рівень;
- 2) державний рівень.

Суб'єкти первинного рівня – уповноважені органи фінансового моніторингу, діяльність яких спрямована на здійснення заходів у сфері запобігання, попередження та боротьби з нелегальними капіталами, до яких відносяться:

- 1) комерційні банки, що функціонують на території України;
- 2) довірчі товариства;
- 3) кредитні установи;
- 4) установи, що здійснюють діяльність із переказу коштів;
- 5) установи, які зареєстровані як оператори поштового зв'язку;
- 6) страховики, перестраховики;
- 7) ломбарди;
- 8) установи, що здійснюють діяльність у сфері фінансового лізингу

та факторингу;

- 9) товарні біржі;
- 10) фінансові компанії;
- 11) страхові (перестрахові) брокери;
- 12) платіжні організації;
- 13) адміністратори недержавного пенсійного фонду;
- 14) суб'єкти–учасники фондового ринку;
- 15) депозитарні та клірингові установи;
- 16) суб'єкти сфери нотаріату, адвокатури, аудиту та правового захисту;
- 17) електронне віртуальне казино;

18) консультанти з питань бухгалтерського обліку та оподаткування.

Суб'єктами фінансового моніторингу державного рівня виступають:

- 1) Державна служба фінансового моніторингу України;
- 2) НБУ;
- 3) Мінцифри України;
- 4) Мінюст України;
- 5) Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку.

Від ефективності взаємодії та налагодження взаємозв'язків між зазначеними суб'єктами залежать результативні показники запобігання та протидії Л(В)ДОЗШ.

Оскільки національні та глобальні фінансово-економічні відносини характеризуються значним рівнем динамічності, спрогнозувати подальший розвиток системи протидії Л(В)ДОЗШ, являється складним завданням. Більше того, численні дестабілізуючі чинники інтенсифікують розвиток ризиків і загроз у сфері протидії відмиванню нелегальних доходів, що призводить до необхідності з'ясування їх сутності, місця та поведінки в системі протидії Л(В)ДОЗШ. Вважаємо за доцільне на рис. 1.5 відобразити найактуальніші та найбільш вагомні ризики і загрози Л(В)ДОЗШ, які виявлені в результаті проведення Національної оцінки ризиків.

Як засвідчують систематизовані у таблиці дані, перелік ризиків і загроз у сфері запобігання Л(В)ДОЗШ є достатньо широким та багатограним.

Зауважимо, що більшість із зазначених ризиків і загроз пов'язані із здійсненням незаконної діяльності, внаслідок якої одержується тіньовий капітал, що потребує узаконення та залучення в офіційний сектор економіки. Окремі із ризиків і загроз зумовлені недосконалістю чинного національного законодавства та його частковою відповідністю нормам міжнародного права у даній сфері. Не менш важливою залишається проблема підготовки висококваліфікованих фахівців, які забезпечують діяльність суб'єктів системи протидії Л(В)ДОЗШ, від діяльності яких залежить процес

запобігання, попередження та виявлення фінансових операцій, які у своєму складі містять ознаки легалізації та узаконення нелегальних активів.

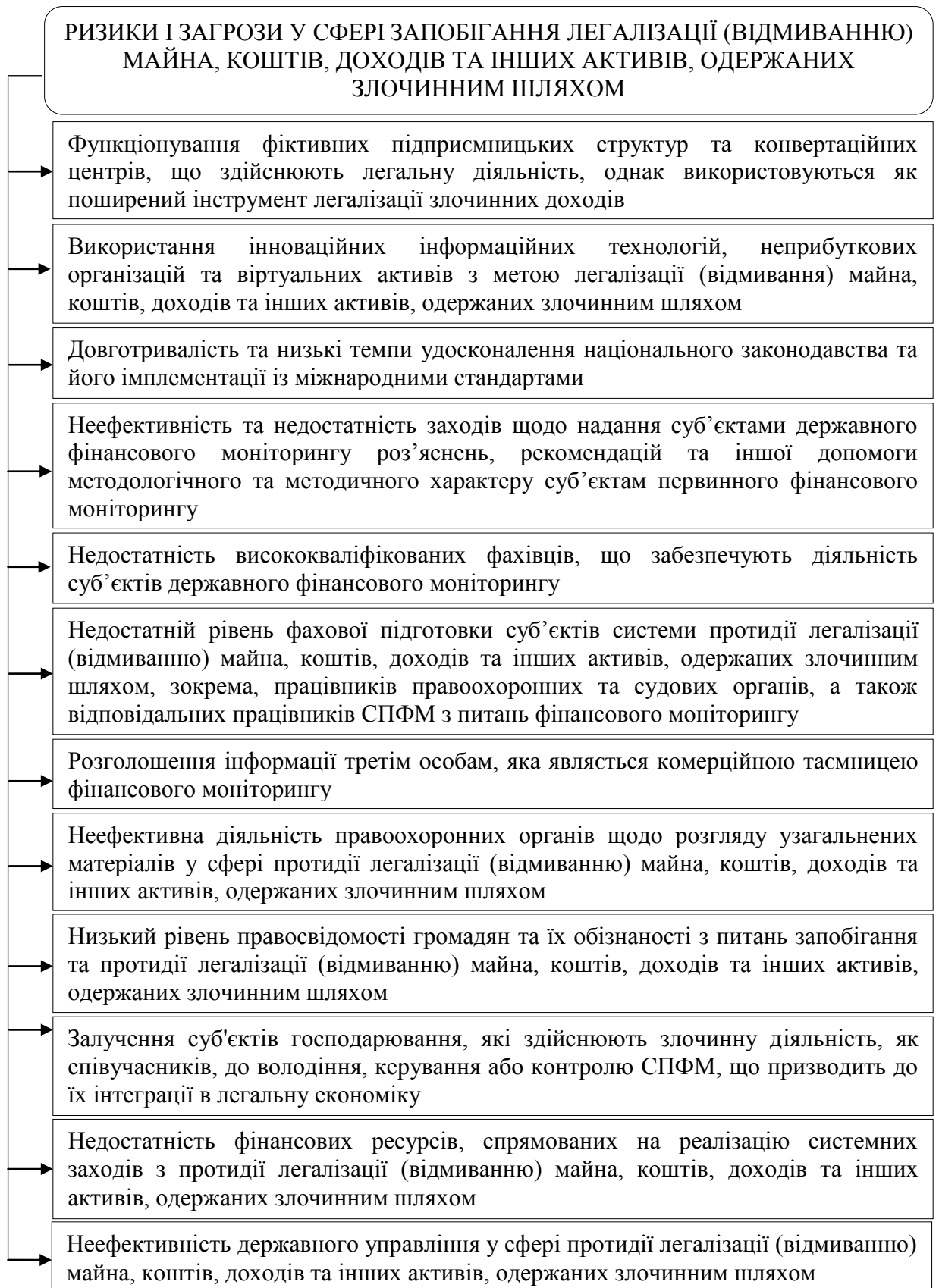

Рис. 1.5. Ризики і загрози у сфері запобігання Л(В)ДОЗШ

Джерело: складено автором за даними [10]

Отже, дослідження концептуальних підходів до формування системи протидії Л(В)ДОЗШ дозволяють зробити висновок, що національна система Л(В)ДОЗШ перебуває на етапі формування та потребує удосконалення в частині запобігання та виявлення ризиків і загроз легалізації (відмивання) майна, коштів та інших активів, одержаних злочинним шляхом.

1.3. Нормативно-правове регулювання протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом

Проблема протидії легалізації (відмиванню) майна, коштів, доходів та інших активів, одержаних злочинним шляхом, в умовах посилення викликів і небезпек як зовнішньоекономічного, так і внутрішнього соціально-економічного й суспільно-політичного характеру, потребує негайного вирішення та розроблення комплексу заходів унеможливлення виникнення потенційних та мінімізації наявних ризиків і загроз ведення нелегальної діяльності, яка спричиняє необхідність процесів легалізації. Першочергового значення в даному контексті набуває формування потужного економіко-правового механізму протидії даному деструктивному явищу та надійного нормативно-правового підґрунтя її нормативно-правового забезпечення.

Правове регулювання протидії Л(В)ДОЗШ набуває все більшої актуальності, свідченням чого являються постійні зміни та удосконалення нормативно-правової бази у даній сфері.

Економіко-правовий аналіз чинного національного законодавства щодо протидії Л(В)ДОЗШ дозволяє констатувати, що боротьбу із даним деструктивним явищем не можливо ефективно проводити лише на рівні однієї країни. Транснаціональний характер злочинів, пов'язаних із

легалізацією (відмиванням) майна, коштів та інших активів, здобутих злочинним шляхом, потребує залучення міжнародної спільноти до процесу її запобігання та протидії.

Основним законодавчим актом у сфері виявлення, запобігання, попередження та протидії легалізації (відмивання) майна, коштів, кримінальних доходів та інших активів, одержаних злочинним шляхом, в Україні є Закон «Про запобігання та протидію Л(В)ДОЗШ, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [4], який спрямований захищати права та інтереси держави, суспільства і громадян, забезпечувати національну безпеку та визначає правовий механізм запобігання й протидії Л(В)ДОЗШ. Крім того, зазначеним Законом:

1) регламентовано основні принципи та правовий механізм виявлення, запобігання, попередження та протидії легалізації нелегальних злочинно одержаних майна, коштів, інших активів і доходів;

2) визначено основні поняття у сфері виявлення, запобігання, попередження та протидії легалізації майна, коштів та інших активів;

3) передбачено принципи функціонування та здійснення функцій суб'єктів фінансового моніторингу;

4) визначено доцільність та необхідність застосування ризик-орієнтованого підходу в процесі оцінювання ризиків легалізації (відмивання) майна, коштів та інших активів, одержаних злочинним шляхом.

Значна увага приділена встановленню організаційно-правових засад проведення національної та секторальної оцінки ризиків Л(В)ДОЗШ виявленню підозрілих фінансових операцій, які підлягають різним видам фінансового моніторингу, чітко встановлено процедуру замороження активів та передбачено механізм зупинення підозрілих фінансових операцій.

Проблемним питанням у сфері протидії Л(В)ДОЗШ залишається встановлення відповідальності за протиправні діяння із нелегальними активами. На сьогоднішній день в Україні така відповідальність передбачена декількома законодавчими та нормативно-правовими актами, проте, варто

констатувати, що її види є достатньо лояльними. Безпосередньо, Закон України «Про запобігання та протидію Л(В)ДОЗШ, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [4] передбачає декілька видів відповідальності за порушення норм та вимог щодо запобігання та протидії протиправній діяльності, яка пов'язана із легалізацією (відмиванням) майна, коштів, інших активів та нелегальних доходів.

Іншим нормативно-правовим документом є Кримінальний кодекс України [11], який покликаний запобігати кримінальним правопорушенням у сфері Л(В)ДОЗШ та регулює правовідносини, які становлять склад фінансово-економічних злочинів, а також визначає види відповідальності за такі злочинні діяння.

Вагомого значення в системі нормативно-правового забезпечення протидії Л(В)ДОЗШ набуває Закон України «Про Бюро економічної безпеки» [12], що покликаний забезпечити унормування правових основ організації діяльності спеціального органу – Бюро економічної безпеки України, на який покладено функції протидії правопорушенням, що загрожують стабільному функціонуванню економіки країни. Бюро економічної безпеки підпорядковується Кабінету міністрів України та виконує, окрім зазначеного, економіко-аналітичну, правоохоронну та інформаційну функції.

Оскільки встановлено, що Л(В)ДОЗШ відноситься до транснаціональних злочинів, що здійснюються організованою групою осіб, то вагомого значення в системі її протидії набуває Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» [13], який визначає основні положення, напрямки та організаційно-правові основи здійснення боротьби з організованою злочинністю, а виявлення, запобігання та попередження легалізації (відмивання) майна, коштів, інших активів, злочинних доходів, одержаних у неправомірний спосіб, та використання суб'єктів господарювання в протиправних цілях є одним із напрямів боротьби з організованою злочинністю в Україні.

Поряд із цим, заслуговує на увагу розпорядження Кабінету міністрів України «Про затвердження Основних напрямів розвитку системи запобігання та протидії Л(В)ДОЗШ, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в Україні на період до 2023 року та плану заходів щодо їх реалізації» [10], де систематизовано основні ризики, вразливості, небезпеки і загрози системи протидії Л(В)ДОЗШ та визначено основні напрями формування та реалізації державної політики щодо їх запобігання й мінімізації, а також регламентовано основні засади розвитку й функціонування системи фінансового моніторингу в Україні та запропоновано План спеціальних заходів з реалізації окреслених напрямів. Відповідно до даного нормативно-правового акту однією із найбільших загроз фінансово-економічній системі країни визнано Л(В)ДОЗШ та встановлено, що легалізовані кошти формують базу для вчинення інших фінансових злочинів та спонукають до ухилення від відповідальності за такого роду протиправні діяння, формуючи кримінальний цикл відмивання коштів, який схематично зобразимо на рис. 1.6.

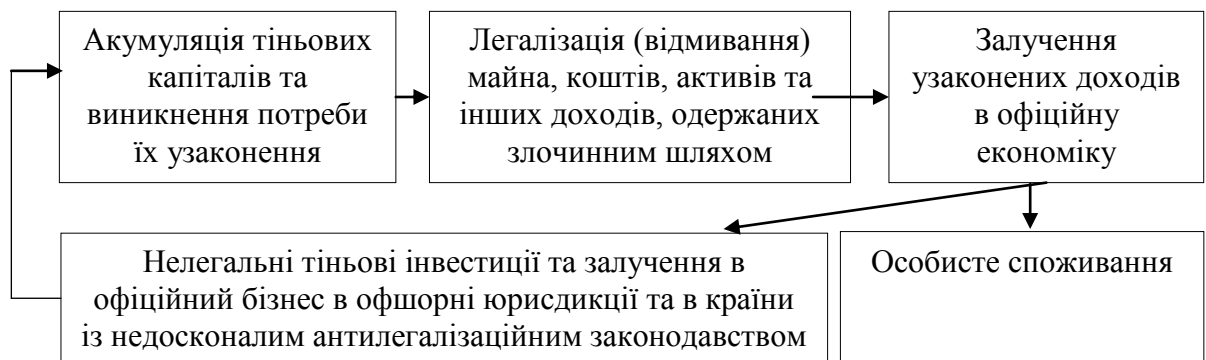

Рис. 1.6. Кримінальний цикл Л(В)ДОЗШ

Джерело: власна авторська розробка

В даному контексті необхідно зазначити, що достатньо небезпечним для національної економіки є функціонування офшорних зон, які беруть безпосередню участь в процесі Л(В)ДОЗШ. Певною мірою проблеми запобігання використанню офшорних юрисдикцій у злочинних цілях

унормовано чинним вітчизняним законодавством, зокрема, в Україні визначено та затверджено розпорядженням Кабінету міністрів «Про віднесення держав до переліку офшорних зон України» [14] перелік офшорних зон, які використовуються для відмивання злочинних коштів, а також регламентовано порядок побудови ділових відносин із такими країнами.

Л(В)ДОЗШ є проблемою, що становить істотну загрозу національним інтересам України в економічній сфері, тому на необхідності її негайного вирішення наголошено у Стратегії забезпечення державної безпеки [15], відповідно до якої Л(В)ДОЗШ визначено однією із схем фінансування міжнародного тероризму, що в умовах військового протистояння України Російській Федерації є надзвичайно важливим.

Безумовно, ефективна протидія Л(В)ДОЗШ залежить від вчасності виявлення чинників, факторів, ризиків і загроз, які її зумовлюють. Тому, вагомого значення набуває оцінювання ризиків відмивання злочинних нелегально отриманих майна, коштів та інших активів, що потребує формування дієвої системи пошуку, збору, систематизації, обробки та аналізу інформації про здійснення діяльності суб'єктами фінансового моніторингу на первинному та державному рівнях та інших спеціалізованих органів державної влади у сфері протидії Л(В)ДОЗШ, регламентація якої здійснюється відповідно до Порядку збору, обробки і аналізу інформації щодо результатів діяльності суб'єктів фінансового моніторингу, інших державних органів, що беруть участь у роботі системи запобігання та протидії Л(В)ДОЗШ, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, схвалення та оприлюднення результатів національної оцінки ризиків та здійснення заходів за її результатами [16].

Таким чином, дослідження нормативно-правового забезпечення та здійснення заходів щодо регулювання протидії Л(В)ДОЗШ дозволяє стверджувати, що нормативно-правова база в аналізованій сфері є достатньо

різноманітною та багатогранною. Чинні законодавчі та нормативно-правові антилегалізаційні акти дозволяють сформувавши ефективне підґрунтя для проведення необхідних заходів щодо запобігання та протидії Л(В)ДОЗШ, проте потребують певних уточнень, узгодження із міжнародними стандартами та нормами.

Висновки до розділу 1

1. Дослідження теоретичних засад Л(В)ДОЗШ дозволили встановити, що виникнення даного економічного явища зумовлено інтенсифікацією нелегальної економічної діяльності, спрямованої на одержання власної матеріальної або фінансової вигоди. Виявлено, що легалізація (відмивання) майна, коштів, інших активів та доходів, одержаних злочинним шляхом, – це сукупність протиправних діянь, які спрямовані на приховування, маскування, володіння та використання грошових коштів, майна та інших фінансових ресурсів та джерел їх походження з метою власного збагачення. Легалізація (відмивання) майна, коштів, інших активів та доходів, одержаних злочинним шляхом, чинить значний дестабілізуючий вплив на показники соціально-економічного розвитку країни, призводить до деструктивних змін в економіці й суспільстві, знижує темпи економічного зростання та рівень життя населення, а також його соціальну захищеність.

2. Встановлено, що процес формування національної системи протидії Л(В)ДОЗШ досі не завершений, а основні параметри її розвитку характеризуються необхідністю удосконалення й узгодження із міжнародними та європейськими нормами і стандартами.

3. Економіко-правовий аналіз нормативно-правового регулювання протидії легалізації (відмиванню) майна, коштів, інших активів та доходів, одержаних злочинним шляхом, засвідчує достатньо потужну та багатогранну нормативно-правову базу запобігання та протидії Л(В)ДОЗШ, яка базується на міжнародних та європейських нормах, стандартах та положеннях. Однак, встановлено, що національна система нормативно-правового забезпечення

протидії Л(В)ДОЗШ передбачає лояльні види відповідальності за вчинення такого роду протиправних діянь, що потребує його перегляду в частині посилення кримінальної відповідальності за злочини, пов'язані із відмиванням злочинно одержаних активів.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА СИСТЕМИ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

2.1. Аналіз динаміки та масштабів легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом

Існуючі тенденції світогосподарського порядку сприятливо впливають на інтенсифікацію процесів Л(В)ДОЗШ, оскільки стимулюють розвиток тіньової економічної діяльності, внаслідок якої формується нелегальний капітал, який потребує узаконення та інфільтрації в легальний бізнес. Водночас, посилення впливу дестабілізуючих чинників, зумовлених військовим протистоянням України збройній агресії Російської Федерації, призвело до активізації організованої злочинності у фінансово-економічній сфері, що потребує належних заходів протидії та запобігання.

Дослідження існуючого стану системи протидії легалізаційній діяльності та відмиванню кримінальних доходів не дозволяє виявити стійкої тенденції до зростання або зменшення фактів відмивання злочинно одержаних капіталів. В даному контексті, відповідно до звітних даних Державної служби фінансового моніторингу України за 2015–2022 рр. (рис. 2.1), відмічається стрімке зростання кількості повідомлень про фінансові операції, які підлягають фінансовому моніторингу, у період з 2015 р. по 2019 р. з 4391834 повідомлень до 11462494 повідомлень (на +160,99 %). Проте, позитивні зміни, що спостерігаються у наступних періодах 2020–2021 рр., говорять про посилення ефективності заходів щодо запобігання та протидії Л(В)ДОЗШ. Більше того, скорочення кількості повідомлень про фінансові операції, які підлягають фінансовому моніторингу, у 2020 р. оцінюється у 58,61 % порівняно із 2019 р., а в 2021 р. – у 85,48 % у порівнянні із 2019 р.

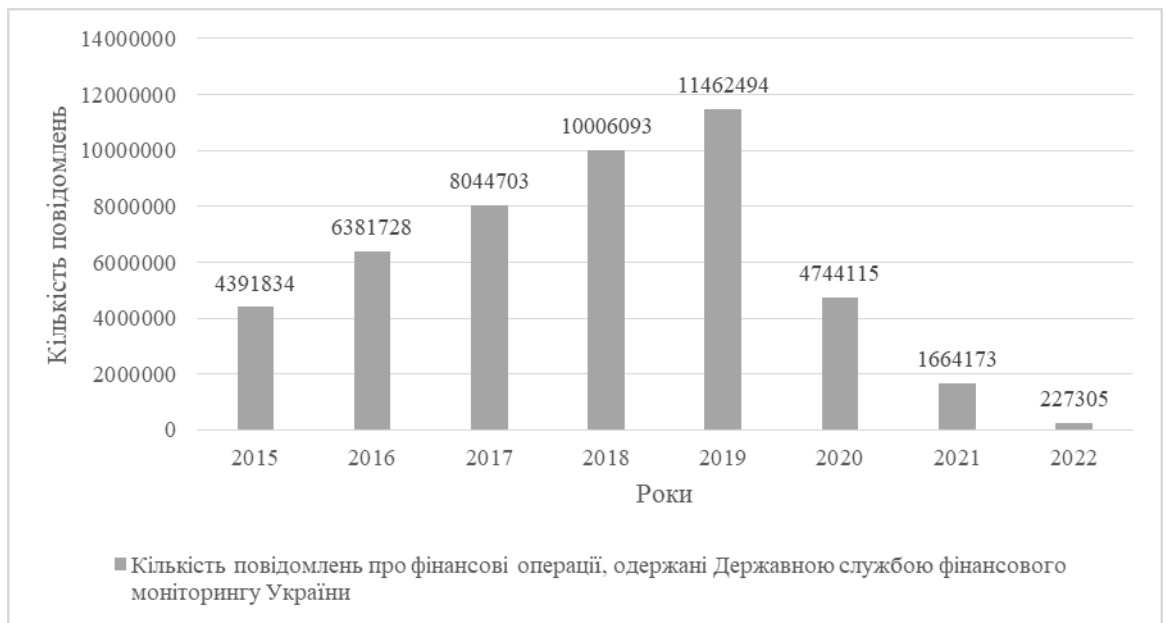

Рис. 2.1. Динаміка кількості повідомлень про фінансові операції, які підлягають фінансовому моніторингу, що одержані Державною службою фінансового моніторингу України у період 2015–2022 рр.*

* – дані за 2022 р. наведені станом на 01.07.2022 р.

Джерело: складено автором за даними [17, с. 15; 18, с. 17; 19, с. 13]

Окреслені позитивні зміни свідчать про правильно обраний вектор розвитку вітчизняної системи виявлення, запобігання, попередження та протидії Л(В)ДОЗШ та доводить ефективність запропонованих та регламентованих базовим Законом «Про запобігання та протидію Л(В)ДОЗШ, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», а також Основними напрямками ефективного розвитку системи виявлення, запобігання та протидії Л(В)ДОЗШ, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в Україні на період до 2023 року та планом заходів, які спрямовані на реалізацію підходів, спрямованих на виявлення підозрілих операцій у фінансовій сфері, що здійснюються суб'єктами господарської діяльності.

Якщо проаналізувати динаміку кількості повідомлень про фінансові операції, що потребують фінансового моніторингу, які одержані Держфінмоніторингом України у період 2015–2022 рр. від суб'єктів

фінансового моніторингу первинного рівня, то неважко помітити, що питому вагу таких повідомлень становлять банки (рис. 2.2), а небанківські установи є менш активними.

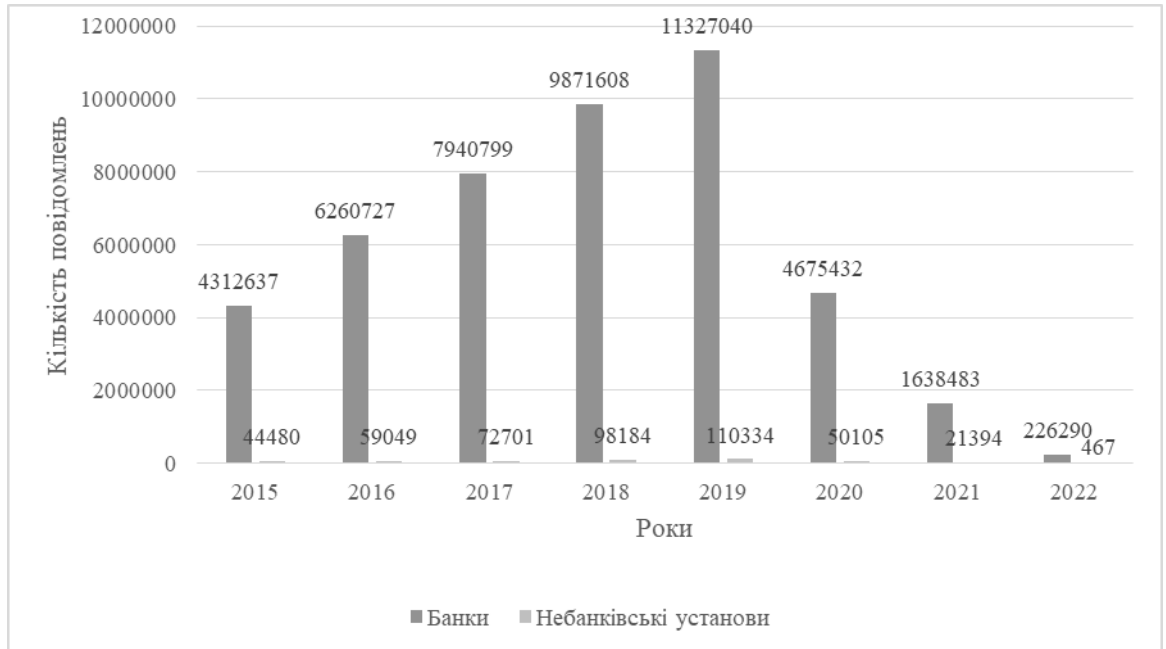

Рис. 2.2. Динаміка кількості повідомлень про фінансові операції, які підлягають фінансовому моніторингу, що одержані Держфінмоніторингом України від банків та небанківських установ у 2015–2022 рр.*

* – дані за 2022 р. наведені станом на 01.07.2022 р.

Джерело: складено автором за даними [17, с. 15; 18, с. 17; 19, с. 13]

Офісом Генерального Прокурора України проводяться оцінки стану кримінальної злочинності у фінансово-економічній сфері, відповідно до яких встановлено, що впродовж 2015–2022 рр. кількість злочинів, пов'язаних із легалізацією (відмиванням) майна, коштів, інших активів, одержаних злочинним шляхом, постійно зростає (рис. 2.3), що підтверджує їх позитивна динаміка.

Рис. 2.3. Динаміка кількості злочинів, пов'язаних із легалізацією (відмиванням) майна, коштів, доходів та інших активів, одержаних злочинним шляхом, у 2015–2022 рр.

* – дані за 2022 р. наведені станом на 01.07.2022 р.

Джерело: складено автором за даними [20–27]

Зважаючи на позитивні тренди щодо динаміки кількості повідомлень про операції у фінансовій сфері, які підлягають фінансовому моніторингу, що одержані Держфінмоніторингом України в аналізованому періоді та на зростаючі тенденції щодо кількості злочинів, пов'язаних із Л(В)ДОЗШ, можна констатувати, що економічна злочинність розвивається зростаючими темпами та інтенсифікується в залежності від появи нових методів, способів та інструментів протиправної діяльності, які постійно удосконалюються та видозмінюються, становлячи значну загрозу інтересам держави і суспільства. Свідченням такого твердження є дослідження стану та динаміки предикатних легалізації злочинно одержаних майна та коштів, злочинів, зокрема зловживання владою та службовим становищем, перевищення влади та службових повноважень, хабарництва, службової недбалості та злочинів у сфері службової діяльності (рис. 2.4).

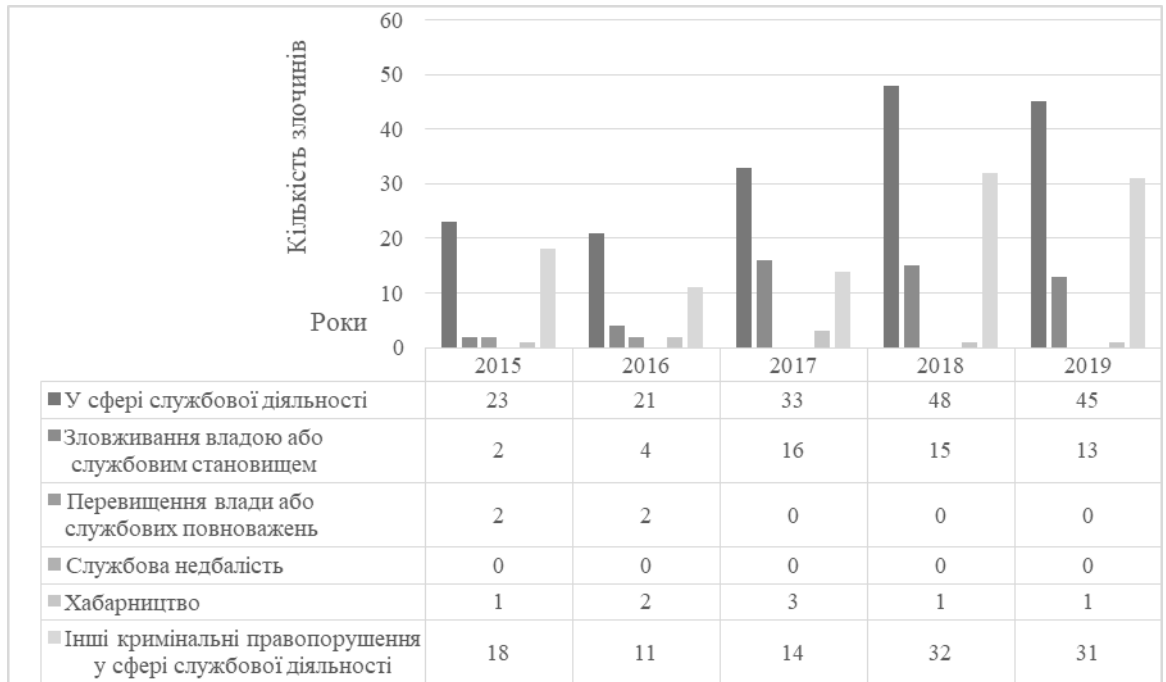

Рис. 2.4. Стан та динаміка предикатних легалізації (відмиванню) злочинно одержаних майна, коштів, доходів та інших активів, злочинів у 2015–2019 рр.

Джерело: складено автором за даними [20–27]

Результати проведених досліджень дозволяють стверджувати, що загальна кількість злочинів у сфері службової діяльності, які являються предикатними легалізації (відмиванню) злочинно одержаних коштів, майна та інших активів, має стійку тенденцію до зростання впродовж усього аналізованого періоду, а саме із 23 у 2015 р. до 45 у 2018 р.

При цьому, надшвидкими темпами відбулося зростання злочинів, пов'язаних із зловживанням владою або службовим становищем із 2 у 2015 р., 4 у 2016 р. до 16 у 2017 р. В подальшому спостерігається незначне зменшення кількості таких злочинів, зокрема до 15 у 2018 р. та 13 – у 2019 р. Варто зауважити, що впродовж 2020–2022 рр. Офісом Генерального Прокурора України дослідження щодо предикатних злочинів не здійснювалося, тому відслідкувати основні тенденції у даному періоді неможливо.

Отже, проаналізувавши динаміку та масштаби поширення Л(В)ДОЗШ в Україні у період 2015–2022 рр. можна констатувати, що відмічається зниження загальної кількості повідомлень про фінансові операції, які підлягають фінансовому моніторингу, що одержані Держфінмоніторингом України від суб'єктів фінансового моніторингу, що здійснюють антилегалізаційну діяльність на первинному рівні, питому частку серед яких складають банки. Водночас, офіційні дані Офісу Генерального Прокурора України зафіксували стрімке зростання кількості злочинів, пов'язаних із Л(В)ДОЗШ та кількості предикатних злочинів, що свідчить про необхідність продовження досліджень у даному напрямку та потребує пошуку ефективних методів протидії даному деструктивному явищу.

2.2. Моніторинг ризиків та загроз системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом

Ефективна протидія Л(В)ДОЗШ належить до пріоритетних напрямків реалізації державної політики України, оскільки дане явище чинить значний дестабілізуючий вплив як на економіку, так і на суспільство, зумовлюючи незворотні деструктивні зміни. Вітчизняна система протидії Л(В)ДОЗШ передбачає комплекс заходів, спрямованих на запобігання причин виникнення відмивання нелегальних капіталів, проте, як встановлено, удосконалення потребує механізм виявлення чинників, факторів, ризиків і загроз та оцінювання ступеня їх впливу на систему заходів щодо боротьби з легалізацією (відмиванням) кримінальних доходів. Зважаючи на окреслену необхідність, актуалізується проблема проведення оцінки ризиків відмивання злочинно одержаних коштів на національному рівні та в межах окремих секторів економіки.

Певні напрацювання в даному напрямку вже зроблені, зокрема, в Україні розроблена Методика національної оцінки ризиків відмивання

коштів та фінансування тероризму [28], відповідно до якої здійснюється визначення загроз, аналіз ризиків, вразливостей та наслідків їх впливу на систему протидії Л(В)ДОЗШ. При цьому, результати проведення оцінки ризиків Л(В)ДОЗШ на національному та секторальному рівні систематизуються у звітах про проведення оцінки ризиків запобігання та протидії Л(В)ДОЗШ та фінансуванню тероризму на національному рівні [29] та у звітах за результатами секторальної оцінки ризиків, де здійснено оцінку ідентифікованих ризиків легалізації (відмивання) майна, коштів та інших активів, а також визначено ймовірність їх настання та встановлено, що фінансово-банківський сектор є найбільш вразливим для відмивання нелегальних капіталів.

Відповідно до зазначених документів можна виокремити основні ризики та загрози системи протидії Л(В)ДОЗШ. Доведено, що найбільш вагомий вплив на систему протидії Л(В)ДОЗШ має тіньова економічна діяльність суб'єктів господарювання та корупція на усіх рівнях державної влади та суспільного життя. Вважаємо за доцільне поглибити дослідження в даному напрямку та відслідкувати основні тенденції щодо рівня тіньової економіки та корупції в Україні.

Проведення аналізу рівня тіньової економіки в Україні вважаємо за доцільне провести шляхом дослідження інтегрального показника рівня тіньової економіки, значення якого у 2015–2021 рр. характеризується циклічними змінами (рис. 2.5), які зумовлені посиленням фінансово-економічної та суспільно-політичної кризи в державі.

При чому, встановлена закономірність, що зростання рівня тіньової економіки відбувається в період падіння реального ВВП. Зауважимо, що найвище значення рівня тіньової економіки зафіксовано у 2015 р – 35 % ВВП, а найнижче – у 2019 р. 28 % ВВП. Безумовно, зростання рівня тіньової економіки та наслідки функціонування нелегального сектора чинять вагомий негативний вплив на макроекономічні показники держави, зумовлюючи нестабільність.

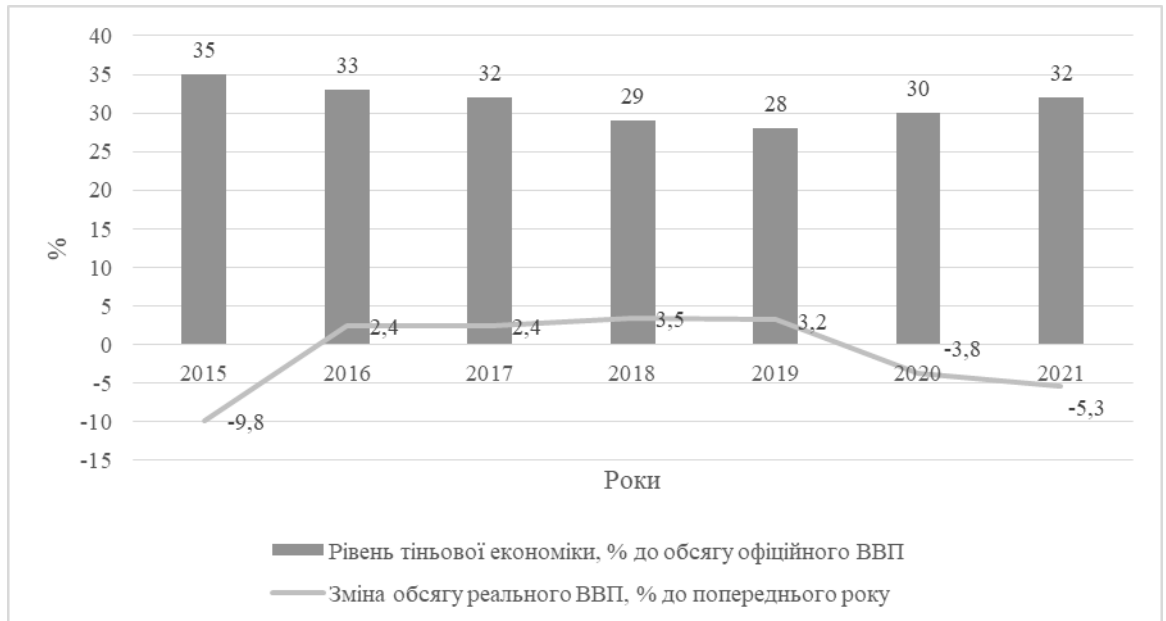

Рис. 2.5. Стан та тенденції рівня тіньової економіки та зміни обсягу реального ВВП в Україні у 2015–2021 рр.

Джерело: складено автором за даними [30, с. 2]

Водночас, істотним фактором тіньової економіки виступає ухилення від оподаткування як невід’ємна її складова. Проведені розрахунки фіскального ефекту ухилення від оподаткування та його щорічні обсяги систематизуємо у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Обсяги іллегальних фінансових потоків, сформованих внаслідок ухилення від оподаткування в Україні у 2018–2021 рр.

№ за/п	Схема ухилення від оподаткування	Річні обсяги, млрд. грн.			
		2018	2019	2020	2021
1.	Контрабанда, «сірий імпорт», порушення митного законодавства та корупція при перетині кордону	209–311	226–320	200–360	226–380
2.	Заробітна плата «у конвертах»	50–200	58–231	210–280	220–300
3.	Використання офшорних схем виведення нелегальних капіталів	120–200	130–220	110–190	120–200
4.	«Скрутки» та формування схемного податкового кредиту	42–54	120–180	134–180	144–180
5.	Використання конвертаційних та транзитних центрів, податкові ями	40–60	60–90	до 120	до 120
6.	Контрафакт та нелегальна торгівля	35–55	40–60	65–90	85–105

Продовження табл. 2.1

7.	Тіньовий ринок оренди землі сільськогосподарського призначення та сільськогосподарської продукції	19–69	19–69	24–120	24–118
8.	Зниження оборотів (торговельної виручки) ФОП 1 та 2 групи	30–90	130–156	50–120	50–130
9.	ССО–ФОП замість найму 3 група	10–16	23–58	23–58	23–58

Джерело: складено автором за даними [31, с. 43–44.; 32, с. 43–44.; 33, с. 54–55]

Як засвідчують одержані результати, суми річних обсягів іллегальних фінансових потоків, які сформовані внаслідок ухилення від оподаткування набувають значних масштабів. Зокрема, критично великі обсяги накопичення тіньових капіталів спостерігаються внаслідок контрабанди, «сірого імпорту», порушення митного законодавства та корупції при перетині кордону (в середньому 200–380 млрд. грн.), а також при виплаті заробітної плати, що здійснюється «у конвертах» (в середньому 50–300 млрд. грн.).

Що стосується оцінювання ризику корупції, то відомо, що її показник має стійку тенденцію до зростання (рис. 2.6), що свідчить про неефективність системи заходів протидії корупційним проявам. Особливо значні розміри корупції впродовж аналізованого періоду зафіксовано у сфері державного управління та в оборонно-промисловому комплексі, що, зважаючи на посилення загроз воєнного стану, в сучасних умовах є вкрай небезпечним. Як доводять одержані результати дослідження динаміки індексу сприйняття корупції в Україні у 2015–2021 рр. (рис. 2.6), розраховані міжнародною урядовою організацією Transparency International, період 2015–2018 рр. характеризується зростанням його значення із 27 до 32. У 2019 р. спостерігалось незначне зниження на 2 пп, проте у 2020 р. та 2021 р. знову відбулося зростання.

Фактичний стан показника індексу сприйняття корупції дозволяє припустити, що за наявного соціально-економічного розвитку країни проблеми Л(В)ДОЗШ будуть тільки поглиблюватися, адже зростаючі тренди

щодо рівня корупції в країні свідчать про інтенсифікацію протиправної нелегальної діяльності, результати якої створюють тіньові капітали, які потребують узаконення.

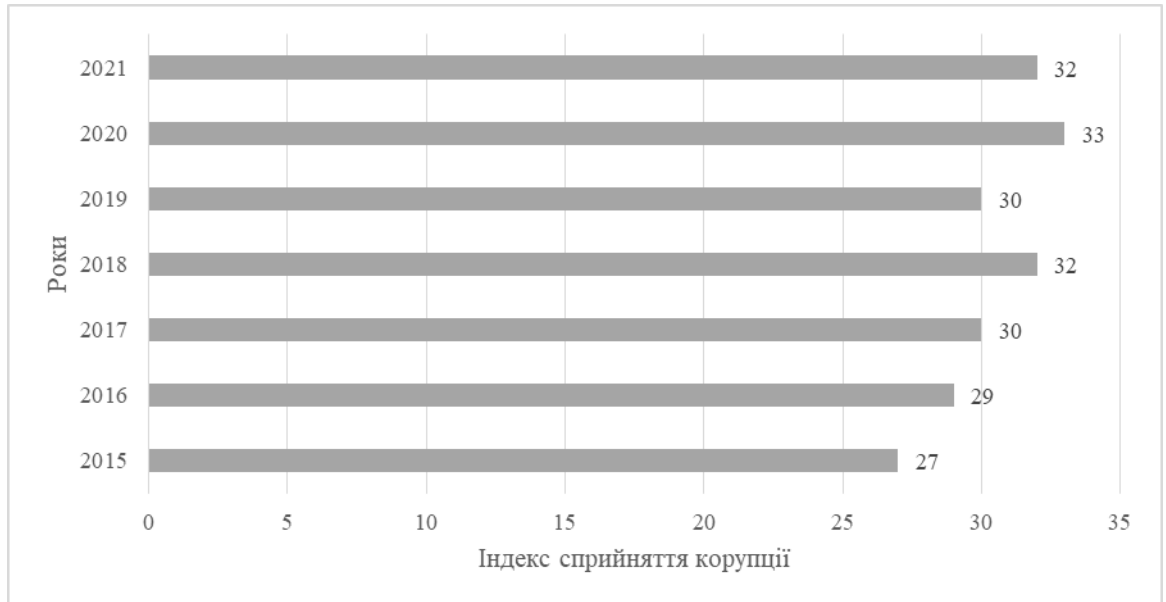

Рис. 2.6. Стан та тенденції індексу сприйняття корупції в Україні у 2015–2021 рр.

Джерело: складено автором за даними [34–40]

Виникають сумніви щодо ефективності інституційного базису протидії корупції на національному рівні, які доводяться доволі обмеженими діями органів державної влади у сфері боротьби із корупцією. Зокрема, проведення антикорупційної реформи в Україні зумовлено швидше відмовою Європейського Союзу у фінансуванні країни, ніж політичною свідомістю влади, а Антикорупційна стратегія, як комплексний стратегічний документ, досі не затверджена.

Відповідно, процеси легалізації (відмивання) протиправних майна й коштів, одержаних внаслідок ведення тіньової економічної діяльності в різних секторах економіки та корупції, продовжують посилюватися, а обсяг легалізованих коштів зростати. Своєю чергою, спостерігається ситуація, за якої вплив внутрішніх і зовнішніх ризиків та загроз на систему протидії

Л(В)ДОЗШ поглиблюється, а окремі операції дедалі частіше використовуються в злочинних цілях, що доводять результати оцінювання ризиків та загроз системи протидії Л(В)ДОЗШ (рис. 2.7).

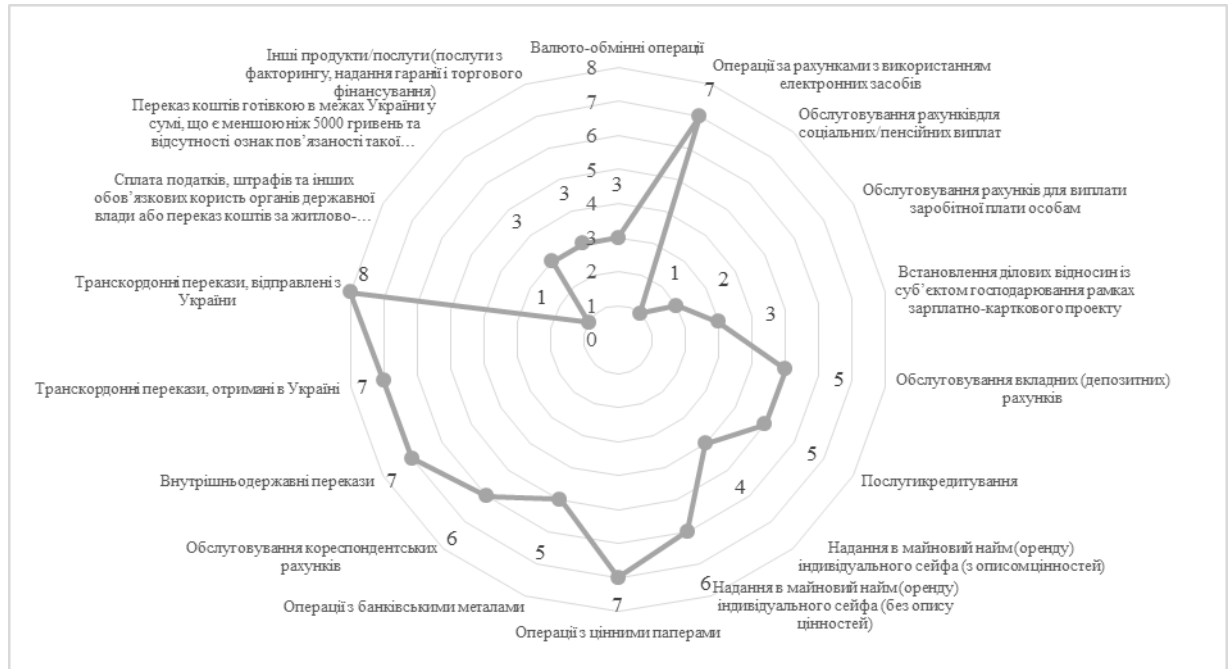

Рис. 2.7. Оцінювання ризиків та загроз системи протидії легалізації (відмиванню) майна, коштів, доходів та інших активів, одержаних злочинним шляхом

Джерело: складено автором за даними [29, с. 18–19]

Встановлено найвищий рівень ризику легалізації (відмивання) злочинно одержаних коштів при здійсненні транскордонних переказів, проведенні операцій з цінними паперами, при використанні електронних засобів для операцій за рахунками та при здійсненні внутрішньодержавних переказів.

Таким чином, проведений моніторинг ризиків та загроз системи протидії Л(В)ДОЗШ дозволив виявити найбільш вагомні ризики, що чинять значний деструктивний вплив на систему протидії легалізації (відмивання) злочинно одержаних коштів, майна та інших активів, серед яких варто виокремити зростання рівня тіньової економіки та корупції, використання

різноманітних схем ухилення від оподаткування та здійснення транскордонних переказів грошових коштів з країни та в межах України. На сучасному етапі одним із надважливих завдань системи протидії Л(В)ДОЗШ є мінімізація ризиків та загроз, що виникають у фінансовій сфері та налагодження злагодженої й цілеспрямованої взаємодії усіх суб'єктів з метою запобігання та протидії даному деструктивному явищу.

2.3. Оцінка ефективності протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та її впливу на національну економіку

Оцінюючи сучасні тенденції щодо стану системи протидії Л(В)ДОЗШ необхідно визнати, що державна політика у даній сфері перебуває на етапі становлення, розвитку та постійного удосконалення. Варто відмітити позитивні напрацювання щодо посилення правового забезпечення національної системи Л(В)ДОЗШ, поглиблення діяльності щодо здійснення фінансових розслідувань та запровадження нових стратегій антилегалізаційного стримування.

Безумовно, ефективність протидії легалізації майна, коштів, доходів та інших активів, отриманих внаслідок вчинення протиправних діянь, істотно залежить від показників діяльності суб'єктів державного та первинного фінансового моніторингу та від їх міжнародної співпраці. Позитивним вважається залучення фінансових та нефінансових посередників до процесу виявлення підозрілих фінансових операцій, а також запровадження ризик-орієнтованого підходу й кейсового звітування у діяльність суб'єктів фінансового моніторингу, що здійснюють діяльність на первинному рівні, при поданні ними повідомлень про підозрілі операції у фінансовій сфері. Не менш важливим можна назвати врахування підрозділом фінансової розвідки міжнародного досвіду протидії Л(В)ДОЗШ який базується також на ризик-орієнтованому підході.

Як доводять результати проведеного аналізу розслідувань Держфінмоніторингом України фінансових операцій, підрозділом фінансової розвідки до правоохоронних органів щорічно направляється достатньо велика кількість матеріалів (рис. 2.8), зокрема, у 2015 р. – 396 матеріалів, а станом на 2021 р. їх кількість зросла до 1170 матеріалів.

Рис. 2.8. Динаміка кількості матеріалів, направлених Держфінмоніторингом до правоохоронних органів за результатами фінансових розслідувань у 2015–2021 рр.

Джерело: складено автором за даними [17, с. 7; 18, с. 9; 19, с. 8; 41, с. 25; 42, с. 27; 43, с. 6; 44, с. 8]

Водночас, діяльність Держфінмоніторингу спрямована на збирання, оброблення та аналіз інформації, яка характеризує параметри фінансових операцій, що можуть бути пов'язані із легалізацією коштів, одержаних внаслідок нелегальної економічної діяльності. За період з 2015 р. по 2021 р. встановлені суми фінансових операцій, пов'язаних з Л(В)ДОЗШ, які супроводжують виявлені фінансові операції, оцінюються близько 100 млрд. грн. щорічно, а у 2018 р. досягнули позначки у 347,4 млрд. грн. (рис. 2.9), що

свідчить про інтенсифікацію злочинної діяльності та, водночас, про запровадження дієвих заходів запобігання та протидії даному деструктивному явищу.

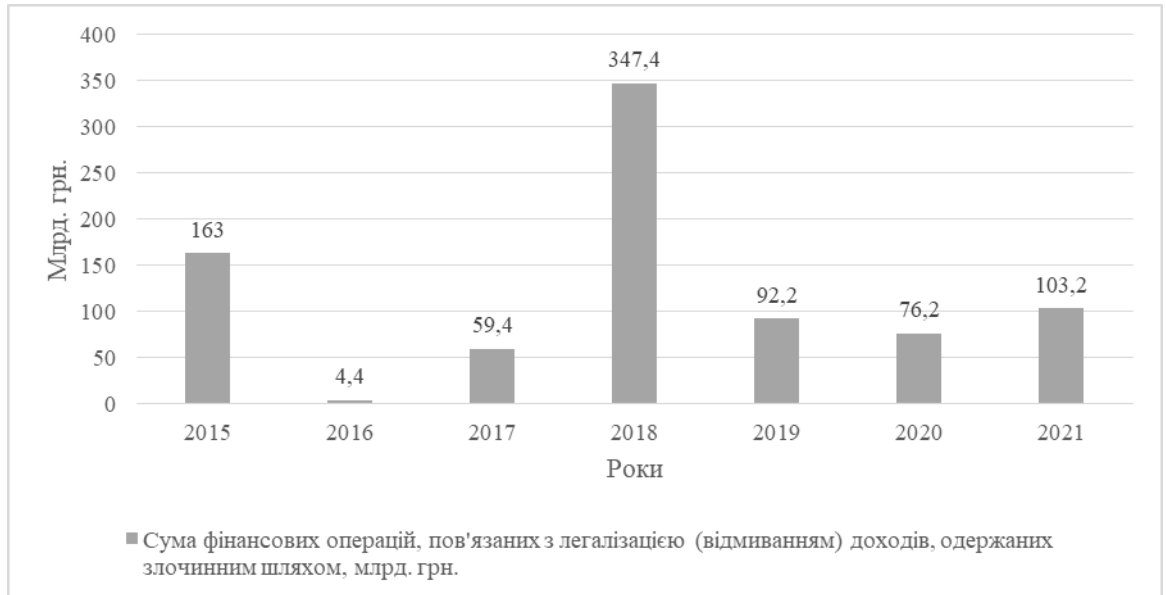

Рис. 2.9. Динаміка обсягів фінансових операцій, пов'язаних з легалізацією (відмиванням) майна, коштів, доходів та інших активів, одержаних злочинним шляхом, які виявлені Держфінмоніторингом за результатами фінансових розслідувань у 2015–2021 рр.

Джерело: складено автором за даними [17, с. 7; 18, с. 9; 19, с. 8; 41, с. 25; 42, с. 27; 43, с. 6; 44, с. 8]

Проте, формування комплексу дієвих антилегалізаційних заходів, що були запроваджені разом із прийняттям базового Закону у 2019 р. дозволили знизити рівень відмивання злочинно одержаних коштів у великих розмірах. Результати проведених досліджень показують, що впродовж 2019–2021 рр., при зростаючих тенденціях щодо кількості виявлених підозрілих операції, матеріали яких направлені до правоохоронних органів за результатами фінансових розслідувань Держфінмоніторингу, обсяги легалізованих (відмитих) коштів істотно нижчі, зокрема, у 2019 р. 92,2 млрд. грн., що на

73,5 % менше, ніж у 2018 р., а у 2020 р. – на 78,1 % менше, порівняно із 2018 р.

Однак, впродовж аналізованого періоду систематично фіксуються новітні методи, способи та інструменти Л(В)ДОЗШ, відповідно до яких Держфінмоніторингом України щорічно визначаються пріоритетні напрямки проведення фінансових розслідувань, серед найактуальніших із яких варто відмітити:

- 1) легалізацію (відмивання) майна, коштів, доходів та інших активів, одержаних внаслідок протиправних корупційних діянь;
- 2) нецільове використання бюджетних коштів та їх розкрадання;
- 3) легалізацію (відмивання) майна, коштів, доходів та інших активів, одержаних внаслідок порушення податкового законодавства та вчинення податкових злочинів, в т.ч. використання готівки для легалізації (відмивання) нелегальних капіталів;
- 4) легалізацію (відмивання) майна, коштів, доходів та інших активів, одержаних внаслідок шахрайських дій по відношенню до фізичних та юридичних осіб;
- 5) легалізацію (відмивання) майна, коштів, доходів та інших активів, одержаних внаслідок вчинення кіберзлочинів, поширеність який надзвичайно інтенсифікується.

Очевидно, що легалізація (відмивання) майна, коштів та інших активів, одержаних внаслідок злочинних діянь, які пов'язані із протиправною тіньовою діяльністю, завдає значних втрат офіційному сектору економіки, свідченням чого являється падіння обсягів ВВП країни, динаміка якого відображена на рис. 2.10.

Як засвідчують результати аналізу стану та динаміки ВВП України у 2015–2021 рр., номінальні його обсяги мають стійку тенденцію до щорічного зростання. Проте, якщо дослідити обсяги ВВП за паритетом купівельної спроможності 2010 р., то спостерігається його поступове зростання у період 2015–2019 рр., а починаючи із 2020 р. відмічається різке падіння ВВП із

701,5 млрд. дол. США у 2019 р. до 380,5 дол. США у 2020 р. та 360,5 дол. США у 2021 р., що, першочергово, зумовлено поглибленням фінансово-економічної нестабільності через поширення пандемії COVID-19.

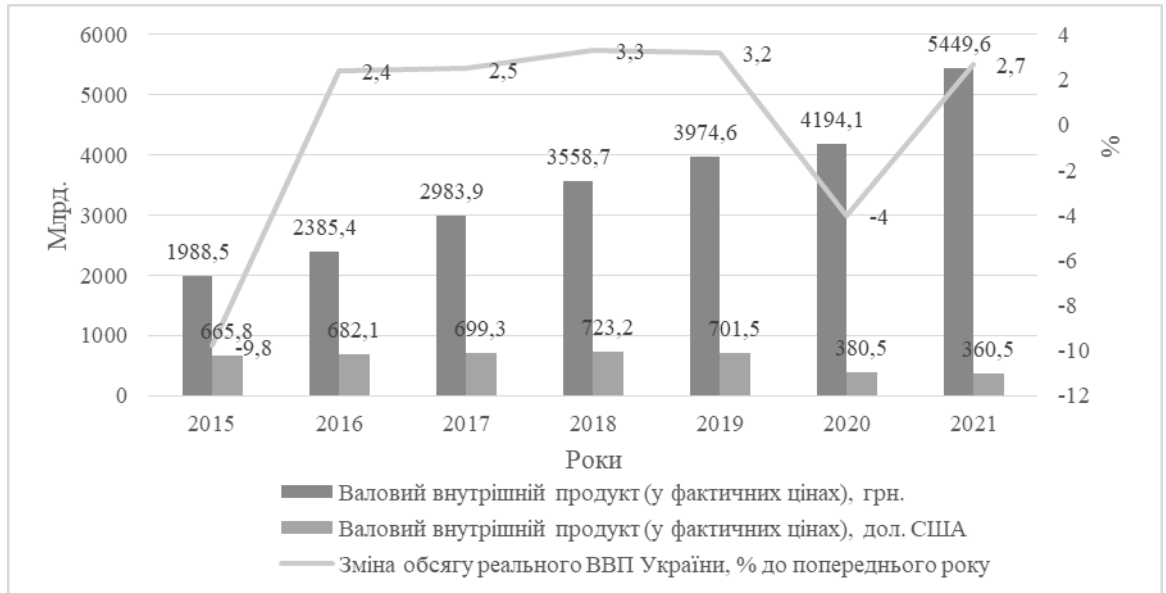

Рис. 2.10. Стан та динаміка обсягів ВВП України у 2015–2021 рр.

Джерело: складено автором за даними [45; 46]

Вплив Л(В)ДОЗШ на національну економіку є, безумовно, вагомим та проявляється у зниженні значень основних макроекономічних показників, а події, що пов'язані із військовими діями на території України після повномасштабного вторгнення Росії, ще більше поглиблюють існуючі деструктивні зміни.

Отже, проведені оцінки ефективності протидії Л(В)ДОЗШ та її впливу на національну економіку України дозволяють стверджувати, що ефективність протидії Л(В)ДОЗШ залежить від результатів діяльності суб'єктів фінансового моніторингу та від оперативності виявлення ризиків і загроз системи протидії відмиванню майна, коштів та інших активів. Водночас, зростання показників вчасного виявлення нових методів, способів та інструментів легалізації злочинно здобутих майна, коштів та інших

активів дозволяє запобігти інфільтрації тіншових капіталів в офіційний сектор економіки та сприяє зростанню обсягів ВВП.

Висновки до розділу 2

1. Доведено, що інтенсифікація економічної діяльності поза офіційним сектором економіки спричинює зростання масштабів легалізації (відмивання) майна, коштів та інших активів, одержаних злочинним шляхом. Виявлено, що загальні обсяги повідомлень про фінансові операції, які підлягають фінансовому моніторингу та надходять до Держфінмоніторингу України до 2019 р. стрімко зростали, а в період 2020–2022 р. мають тенденцію до зниження. Водночас, продовжується зростання кількості предикатних легалізації майна, коштів та інших активів злочинів, що потребує належних заходів ефективної протидії.

2. Проведений моніторинг ризиків та загроз системи протидії Л(В)ДОЗШ дають підстави для висновку, що найбільш вагомий вплив на систему протидії легалізації майна, коштів та інших активів, одержаних злочинним шляхом, мають ризики тінізації економіки, корупції та ухилення від оподаткування, зростаючі тенденції яких істотно впливають на національну економіку та дестабілізують показники її розвитку.

3. Результати оцінювання ефективності протидії Л(В)ДОЗШ доводять, що вона залежить від якості нормативно-правового забезпечення та результативності діяльності усіх суб'єктів фінансового моніторингу. Встановлено, що посилення процесів легалізації кримінальних коштів чинить значний деструктивний вплив на економіку країни, зумовлює сповільнення темпів її зростання, знижує рівень життя населення та призводить до значних втрат Державного бюджету.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

3.1. Стратегічні пріоритети розвитку системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом

Розвиток системи протидії Л(В)ДОЗШ в Україні відбувається під впливом значних дестабілізуючих факторів та в умовах кризи економіки та політики. На сучасному етапі, уповноважені органи державної влади усіх рівнів забезпечують реалізацію заходів щодо розвитку національної системи антилегалізаційної боротьби у відповідності до посилених вимог FATF, які передбачають актуалізацію досліджень щодо виявлення, попередження, запобігання та оцінювання наявних та потенційних ризиків, небезпек і загроз вчинення протиправних діянь, пов'язаних із відмиванням неправомірно одержаних активів. Водночас, не менш важливим є окреслення напрямів державної антилегалізаційної політики щодо формування комплексу заходів мінімізації та запобігання таких ризиків, небезпек і загроз, адже ефективна протидія легалізації (відмиванню) злочинно одержаних активів, відповідно до чинного законодавства ООН, FATF та ЄС, є обов'язковим елементом унормування відносин у сфері забезпечення економічної безпеки держави.

Очевидно, що наявні проблеми соціально-економічного й суспільно-політичного характеру, які посилюють процеси поширення тіньової економіки, корупції та економічної злочинності, знижують рівень доходів до Державного бюджету, інтенсифікують злочинні прагнення щодо виведення капіталів в офшорні юрисдикції, знижують рівень інвестиційної привабливості, рівень життя населення, а також поширюють прояви недобросовісної конкуренції, є наслідками неефективної системи протидії

легалізації (відмиванню) майна, коштів та інших активів, які здобуті внаслідок вчинення злочинних діянь, та неефективності заходів щодо зниження та попередження ризиків, небезпек і загроз.

Зважаючи на окреслені тенденції, перегляду та удосконалення потребують основні напрями державної антилегалізаційної політики з урахуванням заходів мінімізації ризиків, небезпек і загроз. Основні заходи щодо удосконалення таких напрямів пропонуємо виокремити в залежності від напрямку розвитку системи протидії легалізації злочинно здобутих активів, майна та інших активів.

Першочергового значення набуває удосконалення нормативно-правового та законодавчого забезпечення функціонування системи запобігання, попередження та протидії легалізаційній діяльності, тому запропоновані заходи, які сприятимуть вирішенню проблеми, систематизуємо у табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Основні заходи удосконалення нормативно-правового забезпечення системи протидії Л(В)ДОЗШ

№ за/п	Перелік ризиків, виявлених Національною оцінкою ризиків	Характеристика заходу щодо удосконалення антилегалізаційної системи
1.	Легалізація (відмивання) нелегальних коштів шляхом використання активів у віртуальному просторі або через надання фінансових послуг у дистанційному форматі	Формування законодавчої бази у сфері законодавчого визначення та регулювання особливостей обігу активів у віртуальному просторі
2.	Залучення СПФМ з метою легалізації злочинно отриманих активів; інтенсифікація розвитку тіньової економіки та виведення капіталів в офшорні зони; недосконала боротьба з корупційними проявами; низька ефективність заходів щодо виявлення підозрілих операцій у фінансовій сфері, що здійснюються за участі публічних діячів	Формування пропозицій щодо внесення змін до чинного законодавства в частині запровадження ЄДІС, що передбачає створення Єдиного реєстру рахунків суб'єктів господарювання, а також єдиного реєстру банківських сейфів індивідуального призначення
3.	Неефективність заходів, які спрямовані на проведення розслідування предикатних злочинів	Формування пропозицій до зміни законодавчого врегулювання процесу запровадження уніфікованих норм обміну інформацією між банківськими

	установами та НАБУ
--	--------------------

Продовження табл. 3.1

4.	Неефективність заходів боротьби та попередження корупції	Удосконалення автоматизованого обміну інформацією за допомогою надання доступу правоохоронним та розвідувальним органам до електронних кабінетів системи фінансового моніторингу підрозділу фінансової розвідки
5.	Використання СПФМ з метою легалізації злочинно одержаних активів; відмивання нелегальних коштів з використанням віртуальних активів; неефективна боротьба з корупцією; неналежне виявлення підозрілих фінансових операцій за участю публічних діячів	Удосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності казино та сфери азартних ігор, в. т.ч., такої, реалізація якої здійснюється через Інтернет
6.	Відсутність правового регулювання та законодавчої регламентації діяльності окремих нефінансових установ та окремих видів професій	Прийняття законопроектів, які передбачають врегулювання відносин щодо брокерської діяльності у сфері нерухомості
7.	Неефективність санкцій за порушення антилегалізаційного законодавства; використання СПФМ з метою легалізації коштів	Удосконалення законодавства щодо анулювання ліцензій та інших дозвільних документів особам, місцезнаходження яких на території невідконтрольній Україні
8.	Невідповідність національного антилегалізаційного законодавства міжнародним вимогам і рекомендаціям	Формування пропозицій щодо уточнення окремих норм чинних законодавчих актів та приведення його у відповідність до нових міжнародних стандартів

Джерело: складено автором за даними [10]

Зважаючи на домінуючий вплив ризиків та небезпек відмивання злочинно отриманих коштів із використанням віртуальних активів, нагальної необхідності потребує прийняття Закону України «Про віртуальні активи», який допоможе унормувати основні організаційно-правові засади врегулювання відносин у сфері віртуального обігу готівки та інших активів.

Проблематичним напрямком системи протидії відмиванню злочинно отриманих коштів, майна та інших активів залишається стан взаємодії банків із Національним антикорупційним бюро та узгодженість їх діяльності у сфері боротьби з легалізацією кримінальних доходів. Тому, пропонується

розробити та запровадити уніфіковані норми обміну інформацією між даними суб'єктами на засадах прозорості та повного доступу обох сторін до відповідної інформаційної бази. Схожі неузгодженості присутні щодо професійної взаємодії правоохоронних органів із Держфінмоніторингом України щодо автоматизованого обміну інформацією, тому доцільним виявилось б у межах її удосконалення, розробити механізм надання доступу правоохоронним та розвідувальним органам до електронних кабінетів системи фінансового моніторингу підрозділу фінансової розвідки.

Зважаючи на запровадження воєнного стану на території України та ведення бойових дій на значних її територіях, які тимчасово окуповані країною-агресором, загострилася проблема ліцензування діяльності суб'єктів господарювання, що перебувають на територіях непідконтрольних українській стороні. В даному контексті назріла необхідність удосконалення законодавства щодо анулювання ліцензій та інших дозвільних документів особам, місцезнаходження яких зафіксовано на території непідконтрольній Україні.

Не менш важливим залишається необхідність удосконалення діяльності спеціально створеного підрозділу фінансової розвідки України – Держфінмоніторингу, який уповноважений виконувати функції щодо одержання та аналізу інформації, яка може бути пов'язана із легалізацією (відмиванням) грошових коштів, майна та інших активів, отриманих внаслідок злочинних правопорушень, та із предикатними злочинами. Водночас, діяльність Держфінмоніторингу тісно пов'язана із діяльністю інших суб'єктів, що здійснюють державний фінансовий моніторинг, а саме: Національного банку України; Мінюсту України; Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку; Мінцифри України. Тому, запропоновані заходи щодо удосконалення їх діяльності та взаємної співпраці доцільно також систематизувати та відслідкувати основні проблемні аспекти.

На рис. 3.1 наведемо перелік основних заходів удосконалення діяльності суб'єктів, що здійснюють державний фінансовий моніторинг в Україні.

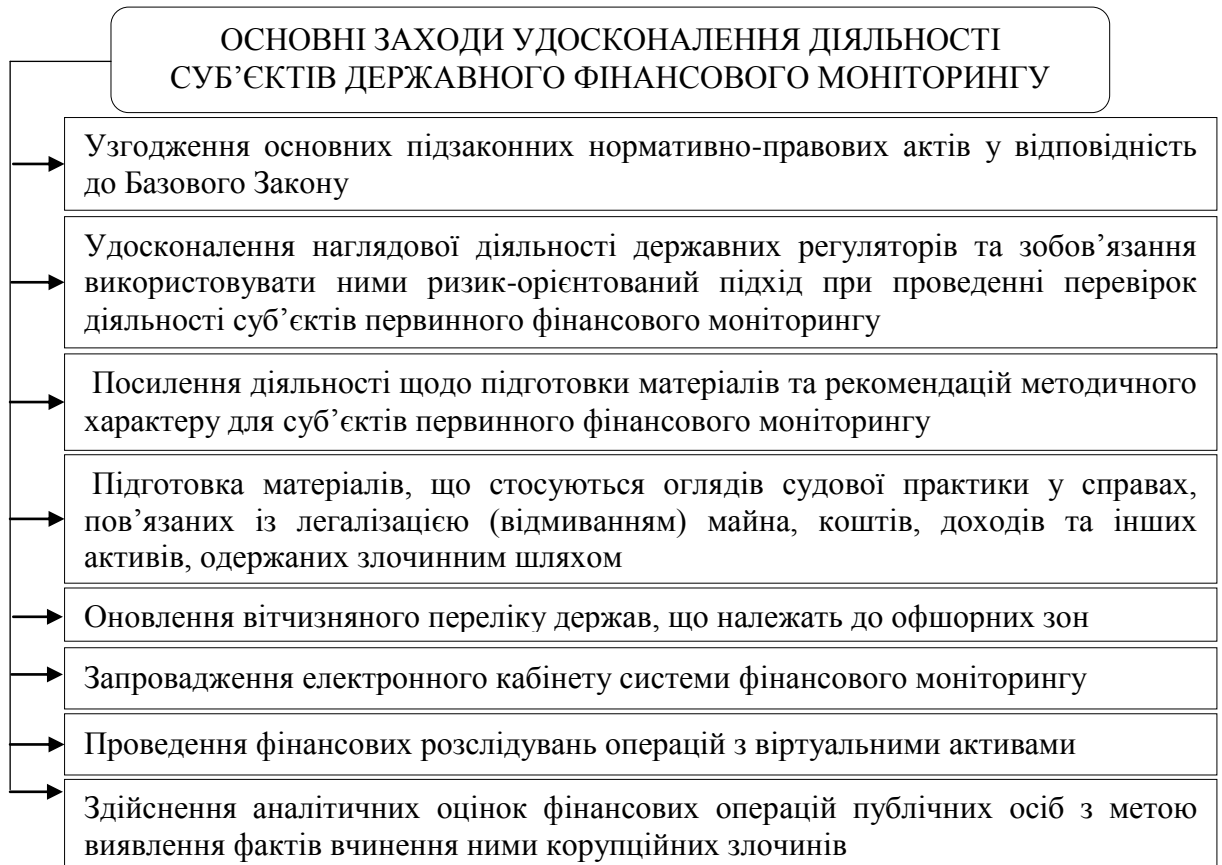

Рис. 3.1. Основні заходи удосконалення діяльності суб'єктів державного фінансового моніторингу в Україні

Джерело: складено автором за даними [10]

Аналізуючи показники діяльності суб'єктів державного фінансового моніторингу та особливості їх взаємодії, виявлено, що окремі підзаконні нормативно-правові документи не відповідають нормам Закону України «Про запобігання та протидію Л(В)ДОЗШ, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [4], що потребує проведення їх узгодженості.

Поряд із цим, існує частково невирішена проблема підготовки матеріалів та рекомендацій методичного характеру для суб'єктів, що

здійснюють фінансовий моніторинг на первинному рівні, які розробляються основними державними регуляторами. Коли Національним Банком України забезпечено високий рівень підготовки методичних матеріалів, то інші регулятори засвідчують дещо нижчий рівень та якість такої підготовки.

Зважаючи на оновлену інформацію Глобального форуму з прозорості та обміну інформацією для податкових цілей, перегляду потребує вітчизняний перелік держав, які включені до офшорних зон та з якими встановлено неправомірні зв'язки національних економічних агентів.

Залишається не вирішеним питання проведення фінансових розслідувань операцій з віртуальними активами та здійснення аналітичних оцінок фінансових операцій публічних осіб з метою виявлення фактів вчинення ними корупційних злочинів та акумуляції нелегальних капіталів, що потребує формування спеціального комплексу необхідних заходів щодо його унормування.

Що стосується підвищення ефективності діяльності правоохоронних та інших державних органів та удосконалення їх діяльності у сфері протидії Л(В)ДОЗШ, то варто констатувати, що посилення потребує процес виявлення та розслідування предикатних легалізації коштів, майна та інших активів злочинів, зокрема, тих, що стосуються протиправних корупційних діянь та злочинів у кіберпросторі. Зауважимо, що в умовах сьогодення надзвичайно швидкими темпами розвивається злочинність у віртуальному середовищі, а злочини, пов'язані із комп'ютерними системами та автоматизованими базами даних, урізноманітнюються та постійно з'являються їх нові види та схеми, виявлення яких потребує належної уваги зі сторони кіберполіції. Основні запропоновані заходи, які сприятимуть удосконаленню діяльності правоохоронних та інших державних органів у сфері протидії легалізації коштів, майна та інших активів, одержаних злочинним шляхом, вважаємо за необхідне відобразити на рис. 3.2.

Безумовно, сталий розвиток системи протидії легалізації (відмиванню) коштів, майна, доходів та інших активів, отриманих внаслідок злочинних

діянь, потребує злагодженої взаємодії усіх суб'єктів фінансового моніторингу та ефективної міжнародної співпраці.

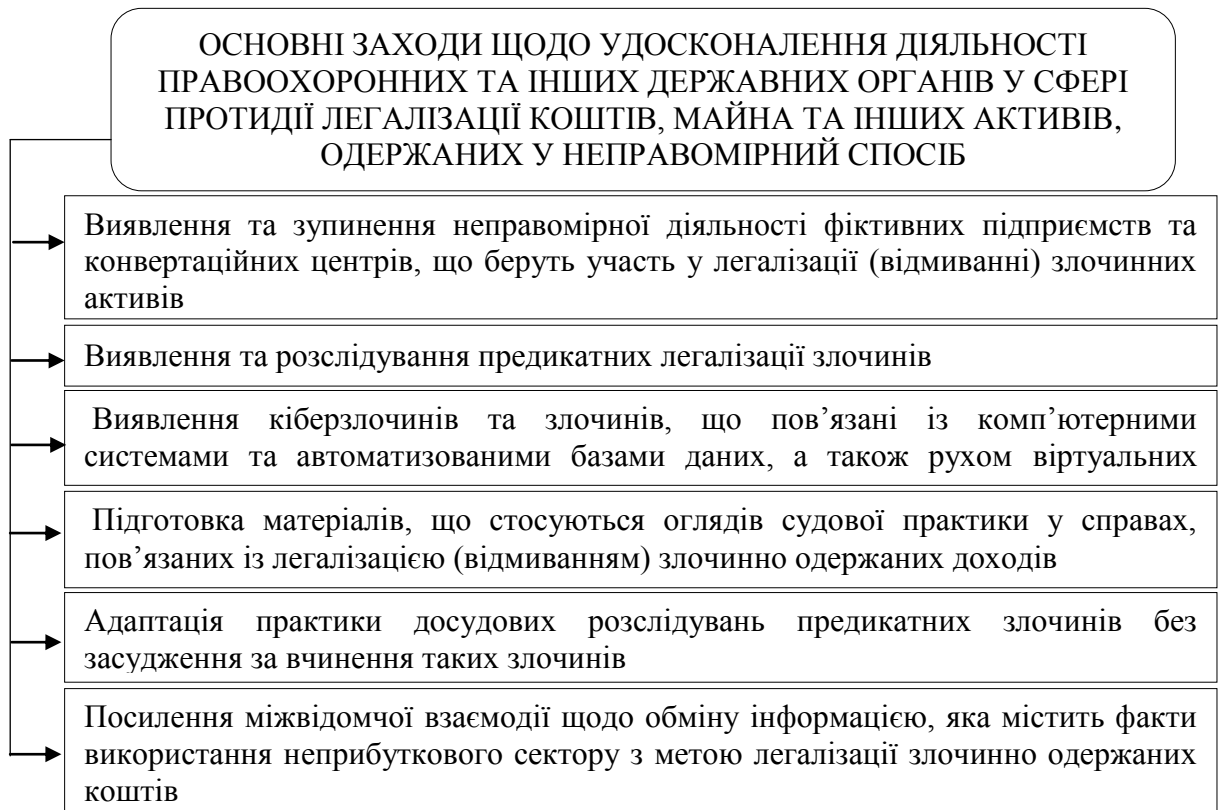

Рис. 3.2. Основні заходи щодо удосконалення діяльності правоохоронних та інших державних органів у сфері протидії легалізації коштів, майна та інших активів, одержаних злочинним шляхом

Джерело: складено автором за даними [10]

Таким чином, проведені дослідження, які пов'язані із виявленням стратегічних пріоритетів розвитку системи протидії Л(В)ДОЗШ, дозволяють стверджувати, що розвиток системи протидії легалізації злочинно одержаних активів, майна та коштів відбувається під впливом значних дестабілізуючих чинників зовнішнього та внутрішнього середовища. З'ясовано, що удосконалення потребує її нормативно-правове забезпечення, зокрема, першочергового значення набуває прийняття Закону України «Про віртуальні активи» та розроблення комплексу спеціальних заходів боротьби із кіберзлочинністю.

3.2. Світовий досвід протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом

Посилення викликів і загроз глобального транснаціонального характеру, серед яких чільне місце займає Л(В)ДОЗШ, потребує розроблення комплексу заходів ефективної боротьби. Очевидно, що єдиного підходу до протидії викликам сучасності немає, а кожна країна світу вживає відповідних заходів в залежності від власних можливостей та наявного потенціалу. За таких умов, першочергового значення набуває формування ефективного нормативно-правового підґрунтя для розвитку системи протидії Л(В)ДОЗШ та його узгодження із міжнародними нормами та стандартами.

Прагнення України інтегруватися в європейський фінансово-економічний простір вимагає від неї максимального наближення фінансово-кредитних відносин до рівня високо розвинутих країн, мінімізації ризиків ведення тіньової економічної діяльності, корупції, легалізації (відмивання) злочинно одержаних коштів, майна й інших доходів та забезпечення належного рівня соціально-економічного розвитку країни. Сучасний стан розвитку економіки, суспільства та політичної сфери свідчить про наявність низки масштабних проблем, що перешкоджають сталому розвитку держави, а проведення бойових дій на значній території України внаслідок повномасштабного вторгнення Росії ще більше поглиблюють кризові ситуації.

Вчинення злочинів, що пов'язані із Л(В)ДОЗШ, як правило, відбувається за межами країни джерел їх походження. Зважаючи на транснаціональний характер даних злочинних діянь, актуалізується проблема міжнародного співробітництва у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) коштів, майна, доходів та інших активів, одержаних злочинним

шляхом. Основні принципи такого співробітництва вважаємо за доцільне систематизувати на рис. 3.3.

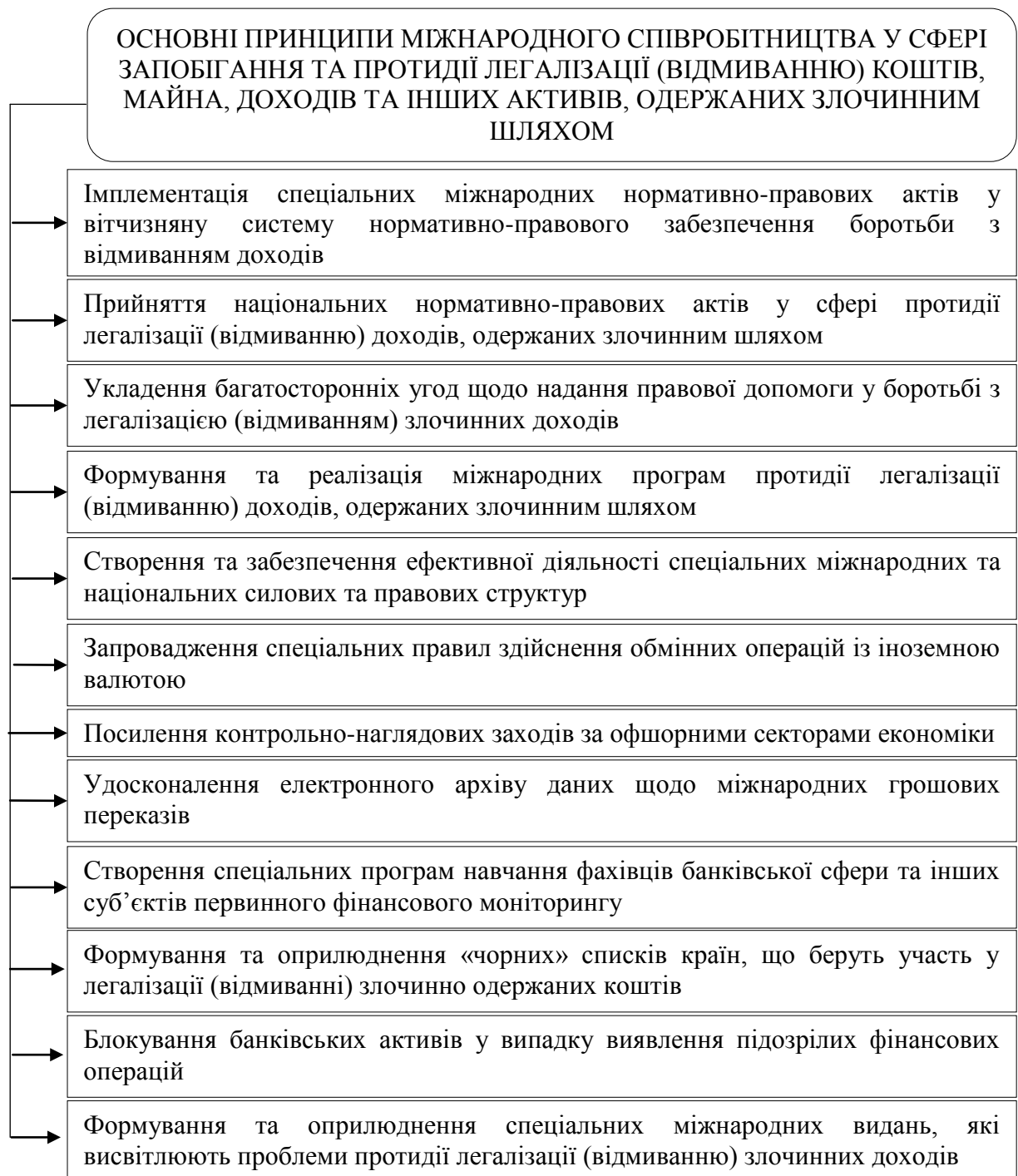

Рис. 3.3. Основні принципи міжнародного співробітництва у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) коштів, майна, доходів та інших активів, одержаних злочинним шляхом

Джерело: власна авторська розробка

Безумовно, функціонування ефективної системи протидії Л(В)ДОЗШ потребує імплементації спеціальних міжнародних нормативно-правових актів у вітчизняну систему нормативно-правового забезпечення боротьби з відмиванням доходів, адже протидіяти даному загрозливому явищу на рівні однієї країни є недоцільним та необґрунтованим, зважаючи на транснаціональний характер даного злочину та його вихід на глобальний рівень. Тому, актуалізується необхідність формування та реалізації міжнародних програм протидії Л(В)ДОЗШ та створення й забезпечення ефективної діяльності спеціальних міжнародних та національних силових та правових структур, що здійснюватимуть діяльність у сфері протидії легалізації (відмиванню) коштів, майна, доходів та інших активів, одержаних злочинним шляхом. Важливого значення за таких умов набуває стан розвитку національних систем боротьби з легалізацією нелегальних коштів та їх спроможність забезпечити виконання основних принципів такої протидії.

Варто зауважити, що системи протидії Л(В)ДОЗШ, які сформувалися в зарубіжних країнах, характеризуються спільними та відмінними параметрами (рис. 3.4). Зокрема, вдалося встановити, що в більшості країн світу сформована потужна законодавча база у сфері протидії легалізації (відмиванню) коштів, майна та інших активів, що отримані у неправомірний спосіб, та успішно функціонує спеціально створений спеціалізований орган, що виконує функції підрозділу фінансової розвідки. При цьому, законодавча антилегалізаційна база відповідає міжнародним стандартам і нормам та підпорядкована базовим нормативно-правовим документам і рекомендаціям.

Що стосується підрозділу фінансової розвідки, то він створений у більшості країн світу та виконує функції спеціально уповноваженого антилегалізаційного органу. В одних країнах він є органом адміністративного типу, в інших – виконує функції в якості поліцейських або певних юридичних органів. Проте, в деяких країнах такі функції покладено

одночасно на інші контролюючі органи у антилегалізаційній сфері, зокрема, на центральні банки та регулятори фінансових ринків відповідної країни.

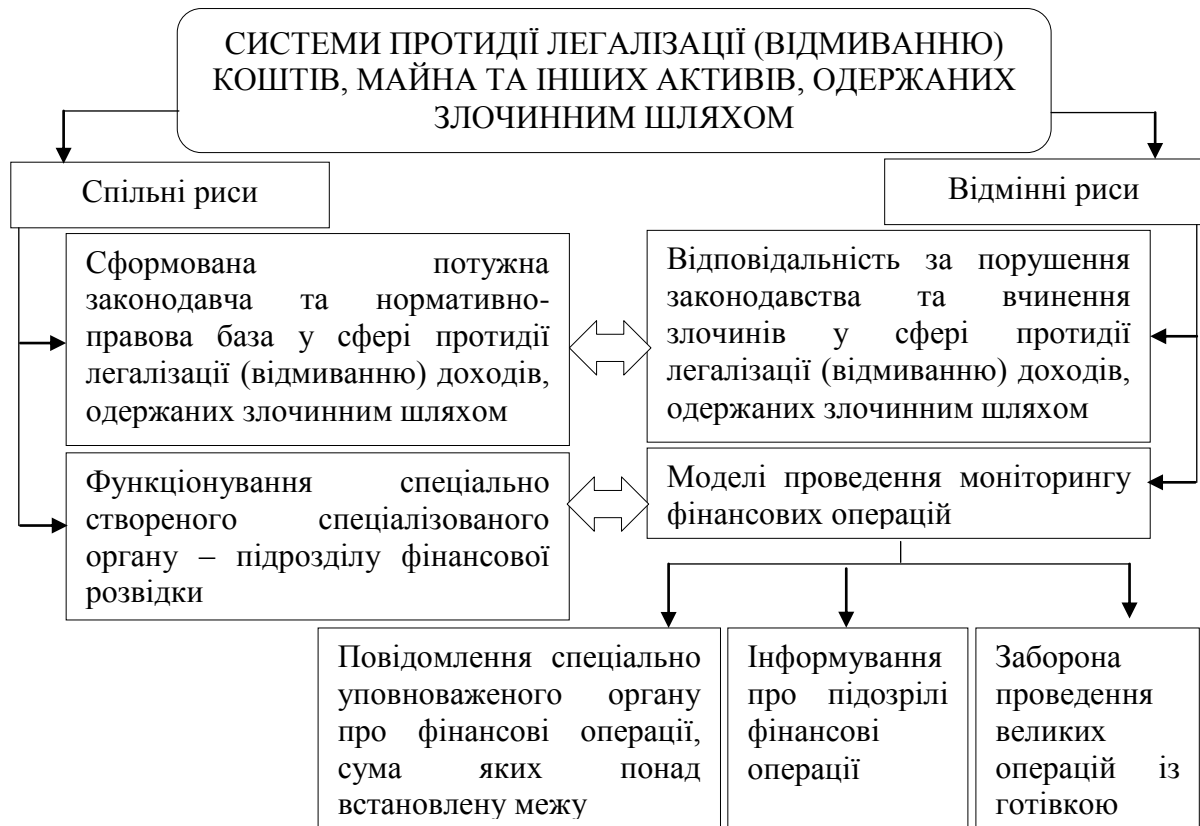

Рис. 3.4. Основні параметри систем протидії легалізації (відмиванню) коштів, майна та інших активів, одержаних злочинним шляхом, зарубіжних країн

Джерело: складено автором за даними [47, с. 244]

Водночас, значні відмінності спостерігаються щодо видів відповідальності за порушення законодавства та вчинення злочинів у сфері протидії Л(В)ДОЗШ. В одних країнах види відповідальності є достатньо лояльними, відповідно, процеси Л(В)ДОЗШ постійно посилюються та інтенсифікуються, а в тих країнах, де встановлена жорстка відповідальність за протиправні діяння у даній сфері, рівень злочинності оцінюється значно нижчими показниками.

Варто зауважити, що кожна країна обирає певні моделі проведення моніторингу операцій у фінансовій сфері, які відрізняються в залежності від рівня розвитку системи протидії Л(В)ДОЗШ.

Позитивний досвід функціонування системи протидії Л(В)ДОЗШ, доводить, що не достатньо забезпечити її ефективність тільки шляхом формування потужної нормативно-правової бази, а вагоме значення має механізм одержання й передавання фінансової інформації та процес ідентифікації суб'єктів, що здійснюють фінансові операції. Встановлено, що прямі канали передачі інформації про фінансові операції є ефективнішими, ніж ті, що передбачають залучення фінансових посередників.

Не менш важливим залишається налагодження міжнародної взаємодії країн у сфері протидії Л(В)ДОЗШ, оскільки відмивання злочинних капіталів, як правило, здійснюється за межами країни, де вони були акумульовані. Виходячи з цього, усім країнам необхідно дотримуватися основних принципів протидії легалізації злочинних доходів, які систематизовано вище.

Деталізуючи власні дослідження вважаємо за необхідне дослідити досвід протидії Л(В)ДОЗШ, основних країн світу, а одержані результати систематизуємо у табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Позитивна практика окремих країн світу щодо формування та функціонування системи протидії Л(В)ДОЗШ

№ за/п	Країна	Характеристика антилегалізаційної системи
1.	США	Органами державної влади сформована система протидії Л(В)ДОЗШ, яка, крім формування організаційно-правового механізму протидії легалізації, передбачає прийняття законодавчої бази у сфері регулювання діяльності фінансових інститутів; банківська система функціонує з урахуванням діяльності низки контролюючих органів: Правління Федеральної резервної системи, Апарату ревізора з грошового обігу, Національної адміністрації кредитної спілки, Федеральної корпорації зі страхування вкладів та Управління з контролю за дотриманням законності; розроблено спеціальні методики розпізнавання правопорушень та злочинної діяльності у банківському секторі
2.	Франція	Функціонування системи протидії Л(В)ДОЗШ регулюється законом «Про участь фінансових інститутів у боротьбі з

		відмиванням коштів від незаконного обігу наркотиків» та Валютно-фінансовим кодексом; створено підрозділ фінансової розвідки – TRACSIN, діяльність якого є секретною, а підпорядкування належить Міністерству фінансів Франції; законодавчо не закріплені вимоги щодо подання інформації про здійснення операцій у фінансовій сфері залежно від конкретної їх суми; суб'єктами фінансового моніторингу первинного рівня є комерційні банки, страхові установи, ломбарди, кредитні установи, інвестиційні компанії, платіжні організації; нотаріуси, професійні бухгалтери
--	--	--

Продовження табл. 3.2

3.	Німеччина	Підрозділом фінансової розвідки є Zentralstelle für Verdachtsanzeigen, який підпорядкований поліції; ідентифікація клієнтів проводиться фінансово-кредитними установами при здійсненні фінансових операцій на суму 15 тис. євро та більше, або у випадках вмотивованих підозр щодо можливості відмивання коштів; зобов'язання фінансових установ щодо обов'язкової ідентифікації бенефіціарів підозрілих операцій; центральний банк неуповноважений на регулювання та нагляд у сфері легалізації злочинних доходів, а такі функції здійснює BaFin (Федеральне відомство нагляду за діяльністю фінансових установ)
4.	Канада	Підрозділом фінансової розвідки (FINTRAC) формується щорічний звіт Financial Transaction and Report Analysis Center, який підпорядковується Міністерству фінансів Канади; антилегалізаційний організаційно-правовий механізм регламентується Законом Канади «Про протидію відмиванню незаконних коштів та фінансуванню тероризму»; інформація про підозрілі операції, здійснені у фінансовій сфері одержується із різних джерел: 59 % із добровільно наданої інформації, 20 % із запитів підрозділів фінансової розвідки, 13 % із повідомлень про підозрілі операції, 5 % із профільних доповідей, 3 % із відкритих джерел; запроваджені жорсткі штрафні санкції за порушення законодавства у сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) злочинних коштів, розмір яких коливається від 2 млн. дол. США до позбавлення волі на 5 років
5.	Польща	Обов'язковому фінансовому моніторингу підлягають ті операції, сума яких перевищує 15 тис. євро; основним базовим документом є Закон «Про протидію відмиванню грошей та фінансуванню тероризму»; підрозділом фінансової розвідки є GPF – Генеральний інспектор фінансової інформації, що перебуває у підпорядкування Міністерства фінансів; передбаченими видами відповідальності за легалізацію (відмивання) нелегальних коштів є позбавлення волі терміном від 6 місяців до 10 років та конфіскація активів
6.	Італія	Функції проведення фінансового моніторингу покладено на спеціальний підрозділ Ufficio Italiano Combi, який підпорядковується Національному Банку Італії; законодавством передбачено ведення суб'єктами моніторингу детальної документації про валютні операції
7.	Великобританія	Підрозділом фінансової розвідки є Служба внутрішніх

		доходів, яка підпорядковується Міністерству фінансів та взаємодіє із іншими державними органами, зокрема: Національною службою кримінальної розвідки, Бюро для боротьби з шахрайством, Митно-акцизною службою, Службою національних розслідувань; законодавством заборонено передачу інформації іншим державам про правопорушення у податковій сфері
--	--	--

Джерело: складено автором за даними [9, с. 155–159]

Варто зазначити, що за оцінками фахівців у сфері боротьби з легалізацією злочинно одержаних коштів, майна та інших активів, система протидії Л(В)ДОЗШ, яка функціонує у США вважається найбільш ефективною. Водночас, канадська система досі не завершила свого формування, а її розвиток й удосконалення спрямовується на розробку єдиної національної системи проведення оцінки ризиків та формування нормативних засад їх оцінки в окремих секторах економіки, фінансової системи, а також створення окремих продуктів.

Безумовно, кожна із аналізованих країн позитивного ефекту у процесі протидії Л(В)ДОЗШ, досягає не лише завдяки надійній та ефективній національній системі боротьби з даним деструктивним явищем, а й зважаючи на налагодження злагодженої міжнародної взаємодії із такими спеціально створеними антилегалізаційними міжнародними організаціями як FATF (Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей), Егмонтською групою (Група підрозділів фінансової розвідки «Егмонт»), MONEYVAL (Спеціальний комітет експертів Ради Європи з питань взаємної оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму), ЄАГ (Євразійська група з протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму), Базельський комітет (Комітет регулювання та нагляду за банківською діяльністю), Вольфсберзька група, ООН (Організація об'єднаних націй), МВФ (Міжнародний валютний фонд), СБ (Світовий Банк), ЄБРР (Європейський банк реконструкції та розвитку) та Інтерпол (Міжнародна організація кримінальної поліції).

Отже, проведені дослідження світового досвіду протидії Л(В)ДОЗШ дозволили встановити, що найбільш ефективною серед усіх функціонуючих систем протидії Л(В)ДОЗШ є система США. Водночас, позитивний досвід боротьби з відмиванням нелегальних активів США, Франції, Німеччини, Канади, Польщі, Італії та Великобританії може бути адаптований в систему протидії Л(В)ДОЗШ України.

Висновки до розділу 3

1. Встановлено, що забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни залежить від ефективності системи протидії Л(В)ДОЗШ, яка потребує удосконалення в частині нормативно-правового забезпечення та посилення функцій правоохоронних органів та державних регуляторів.

2. Виявлено нагальну необхідність прийняття Закону України «Про віртуальні активи» з метою врегулювання правовідносин у сфері обороту віртуальних активів, обсяги яких інтенсивно зростають, а інструменти відмивання майна, коштів та інших активів постійно оновлюються.

3. Доведено ефективність системи протидії легалізації (відмиванню) злочинно одержаних майна, доходів та інших активів США, яка передбачає жорсткий контроль та відповідальність за вчинення злочинних діянь, що містять ознаки відмивання доходів, які одержані внаслідок протиправних діянь. Виявлено необхідність адаптації у вітчизняну систему протидії Л(В)ДОЗШ позитивного досвіду боротьби із даним негативним явищем США, Франції, Німеччини, Канади, Польщі, Італії та Великобританії.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі досліджено теоретико-прикладні засади системи протидії Л(В)ДОЗШ. Здійснено аналіз та проведено оцінку системи протидії Л(В)ДОЗШ, виявлено основні проблеми та запропоновано конкретні шляхи їх вирішення. Результати проведеного дослідження дозволяють зробити наступні висновки:

1. Сутність легалізації (відмивання) коштів, майна, доходів та інших активів, одержаних злочинним шляхом, полягає у вчиненні економічними агентами зумисних неправомірних дій, спрямованих на приховування, маскування, володіння та використання коштів і майна, одержаних внаслідок протиправної діяльності з метою особистого збагачення та одержання незаконної вигоди. Основними передумовами виникнення Л(В)ДОЗШ є протиправні діяння посадових осіб сектору державного управління, активізація шахрайських дій у фінансово-економічній сфері, посилення корупції та інтенсифікація злочинів у кіберпросторі. Встановлено, що наслідки Л(В)ДОЗШ зумовлюють дестабілізацію соціально-економічного розвитку країни та знижують рівень життя населення.

2. Дослідження концептуальних підходів до формування системи протидії Л(В)ДОЗШ, дозволило з'ясувати, що формування системи протидії Л(В)ДОЗШ, відбувається на основі міжнародних стандартів протидії Л(В)ДОЗШ, під впливом внутрішніх та зовнішніх дестабілізуючих чинників, викликів та небезпек. Доведено, що національна система протидії Л(В)ДОЗШ, має окремі недоліки методологічного характеру та потребує постійного удосконалення, зважаючи на виникнення нових схем, методів, способів та інструментів відмивання нелегальних активів.

3. Економіко-правовий аналіз особливостей нормативно-правового регулювання протидії Л(В)ДОЗШ, дозволяє виявити багатогранну та достатньо сформовану нормативно-правову базу щодо запобігання та

протидії Л(В)ДОЗШ, яка враховує міжнародні та європейські норми, стандарти та положення. Однак, недосконалістю вітчизняної системи нормативно-правового забезпечення у сфері протидії Л(В)ДОЗШ, є лояльні види відповідальності за протиправні діяння, пов'язані із легалізацією злочинно одержаних коштів, майна та активів, що потребує посилення кримінальної відповідальності за такого роду злочини.

4. Проведений аналіз динаміки та масштабів Л(В)ДОЗШ в Україні за період 2015–2022 рр. дає підстави стверджувати, що в країні спостерігається зниження кількості повідомлень про фінансові операції, які потребують фінансового моніторингу. Водночас, зафіксовано зростання кількості предикатних Л(В)ДОЗШ злочинів, зокрема особлива інтенсифікація спостерігається у сфері службової діяльності та тих, що пов'язані із корупцією.

5. Моніторинг ризиків та загроз системи протидії Л(В)ДОЗШ, дозволив встановити перелік ризиків та загроз, які чинять найбільш вагомий вплив на систему протидії Л(В)ДОЗШ, серед яких: зростання рівня тінізації економіки, поширення корупції, посилення процесів ухилення від оподаткування та здійснення транскордонних переказів грошових коштів за межі України.

6. Оцінювання ефективності протидії Л(В)ДОЗШ в Україні та визначення її впливу на національну економіку засвідчує необхідність посилення заходів протидії даному деструктивному явищу, зокрема, в напрямку удосконалення діяльності та взаємодії суб'єктів державного та первинного моніторингу, а також правоохоронних органів, оскільки вчасне виявлення нових методів, способів та інструментів легалізації (відмивання) неправомірних коштів, майна, доходів та інших доходів, одержаних злочинним шляхом, зумовлює підвищення показників ефективності боротьби. Встановлено негативний вплив легалізації (відмивання) злочинно отриманих коштів, майна та інших активів на розвиток національної економіки, що проявляється у сповільненні темпів її зростання та рівня і

якості життя населення, а також у зростанні втрат Державного бюджету внаслідок недоотримання податкових платежів.

7. Доведено необхідність подальшого удосконалення процесу розвитку системи протидії Л(В)ДОЗШ, стратегічними пріоритетами якого визначено посилення нормативно-правового забезпечення протидії та його приведення у відповідність до норм міжнародного права, прийняття Закону України «Про віртуальні активи» та запровадження електронного кабінету системи фінансового моніторингу.

8. Узагальнення та систематизація світового досвіду протидії Л(В)ДОЗШ дозволили виявити, що найефективнішою серед країн світу вважається система протидії Л(В)ДОЗШ, яка функціонує у США. Адаптація позитивного досвіду боротьби із Л(В)ДОЗШ США, Франції, Німеччини, Канади, Польщі, Італії та Великобританії у вітчизняну практику сприятиме підвищенню її ефективності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рєзнік О.М., Щербак Н.М. Вплив легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, на фінансову систему України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 3. С. 290–293. URL: DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-3/74>. (дата звернення 14.07.2022).
2. Ортинський В.Л. Характеристика легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом: криміналістичні аспекти. *Вісник Національного Університету «Львівська Політехніка»*. 2016. Вип. 850 (11). С. 533–540. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/aug/5780/vnulpurn201685080.pdf>. (дата звернення 14.07.2022).
3. Флейчук М.І. Легалізація економіки та протидія корупції у системі економічної безпеки: теоретичні основи та стратегічні пріоритети в умовах глобалізації: монографія. Львів: Ахілл, 2008. 660 с.
4. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 № 361–IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення 06.07.2022).
5. Кундельська І.С. Проблемні питання легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, і вдосконалення протидії цьому явищу в Україні. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 2 (20). С. 73–80. URL: doi: <https://doi.org/10.33270/04202002.73>. (дата звернення 14.07.2022).
6. Гончарук В.Л. Вплив легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, на економічну сферу України в сучасних умовах. *Право ua*. 2021. № 4. С. 124–130. URL: DOI 10.32782/LAW.UA.2021.4.18. (дата звернення 14.07.2022).

7. Білоус І.І. Сутнісна характеристика легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. *Економіка та держава*. 2019. № 5. С. 82–88. URL: DOI: 10.32702/2306-6806.2019.5.82. (дата звернення 14.07.2022).

8. Бех О. Протидія легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 2. С. 213–218. URL: DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.2.38>. (дата звернення 15.07.2022).

9. Коваль Я.С. Компаративний аналіз методів протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. *Економіка невизначеності: зміст, оцінювання, регулювання*. С. 150–168. URL: DOI: 10.31732/EU-CER-7. (дата звернення 15.07.2022).

10. Про затвердження Основних напрямів розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в Україні на період до 2023 року та плану заходів щодо їх реалізації: розпорядження Кабінету міністрів України від 12.05.2021 № 435-2021-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-2021-%D1%80#Text>. (дата звернення 15.07.2022).

11. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341–III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>. (дата звернення 15.07.2022).

12. Про Бюро економічної безпеки: Закон України від 28.01.2021 № 1150–IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text>. (дата звернення 15.07.2022).

13. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30.06.1993 № 3341–XII. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12?find=1&text=%D0%BB%D0%B5%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86#w1_1)

[12?find=1&text=%D0%BB%D0%B5%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86#w1_1](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12?find=1&text=%D0%BB%D0%B5%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86#w1_1). (дата звернення 16.07.2022).

14. Про віднесення держав до переліку офшорних зон України: розпорядженням Кабінету міністрів України від 23.02.2011 № 143–2011–р.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-2011-%D1%80#Text>. (дата звернення 16.07.2022).

15. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 грудня 2021 року «Про Стратегію забезпечення державної безпеки»: указ Президента України від 16.02.2022 № 56/2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56/2022?find=1&text=%D0%BB%D0%B5%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86#w1_1. (дата звернення 16.07.2022).

16. Про затвердження Порядку збору, обробки і аналізу інформації щодо результатів діяльності суб'єктів фінансового моніторингу, інших державних органів, що беруть участь у роботі системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, схвалення та оприлюднення результатів національної оцінки ризиків та здійснення заходів за її результатами: постанова Кабінету міністрів України і Національного Банку України від 05.08.2020 № 690–2020 п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/690-2020-%D0%BF#Text>. (дата звернення 16.08.2022).

17. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2019 рік. Державна служба фінансового моніторингу України. 2019. 80 с. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2019ua.pdf> (дата звернення 04.09.2022).

18. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2020 рік. Державна служба фінансового моніторингу України. 2020. 80 с. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/PublicZvit2020.pdf> (дата звернення 04.09.2022).

19. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2021 рік. Державна служба фінансового моніторингу України. 2021. 80 с. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2021ukr.pdf> (дата звернення 04.09.2022).

20. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за 2015 рік. Офіс Генерального Прокурора України. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/prozareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення 08.09.2022).

21. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за 2016 рік. Офіс Генерального Прокурора України. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/prozareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення 08.09.2022).

22. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за 2017 рік. Офіс Генерального Прокурора України. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/prozareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення 08.09.2022).

23. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за 2018 рік. Офіс Генерального Прокурора України. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/prozareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення 08.09.2022).

24. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за 2019 рік. Офіс Генерального Прокурора України. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/prozareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення 08.09.2022).

25. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за 2020 рік. Офіс Генерального Прокурора України. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/prozareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення 08.09.2022).

26. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за 2021 рік. Офіс Генерального Прокурора України. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/prozareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення 08.09.2022).

27. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за червень 2022 рік. Офіс Генерального Прокурора України. URL:

<https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення 08.09.2022).

28. Методика національної оцінки ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму в Україні (оновлена 2021 року). Державна служба фінансового моніторингу України. 2021. 216 с. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/310/B8/metodyka2021.pdf> (дата звернення 08.09.2022). (дата звернення 16.09.2022).

29. Звіт про проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму. К., 2019. 250 с. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/310/B8/Zvit.pdf.pdf>. (дата звернення 16.09.2022).

30. Тіньова економіка. Загальні тенденції січень–вересень 2021 року: аналітична записка Міністерства економіки. К., 2021. 14 с. URL: <https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki>. (дата звернення 16.09.2022).

31. Дубровський В., Черкашин В., Гетман О. Порівняльний аналіз фіскального ефекту від застосування інструментів ухилення/уникнення оподаткування в Україні: нові виклики. К., 2019. 52 с.

32. Дубровський В., Черкашин В., Гетман О. Порівняльний аналіз фіскального ефекту від застосування інструментів ухилення/уникнення оподаткування в Україні: нові виклики. К., 2020. 51 с.

33. Дубровський В., Черкашин В., Гетман О. Порівняльний аналіз фіскального ефекту від застосування інструментів ухилення/уникнення оподаткування в Україні: нові виклики. К., 2021. 55 с.

34. The Global Corruption Perceptions Index Report 2015. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2015>. (дата звернення 16.09.2022).

35. The Global Corruption Perceptions Index Report 2016. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2016>. (дата звернення 16.09.2022).

36. The Global Corruption Perceptions Index Report 2017. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2017>. (дата звернення 16.09.2022).
37. The Global Corruption Perceptions Index Report 2018. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2018>. (дата звернення 16.09.2022).
38. The Global Corruption Perceptions Index Report 2019. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2019>. (дата звернення 16.09.2022).
39. The Global Corruption Perceptions Index Report 2020. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2020>. (дата звернення 16.09.2022).
40. The Global Corruption Perceptions Index Report 2021. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2021>. (дата звернення 16.09.2022).
41. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2015 рік. Державна служба фінансового моніторингу України. 2015. 90 с. URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit_2015_ukr.pdf (дата звернення 04.09.2022). (дата звернення 16.09.2022).
42. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2016 рік. Державна служба фінансового моніторингу України. 2016. 88 с. URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit_2016_UA.pdf (дата звернення 04.09.2022).
43. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2017 рік. Державна служба фінансового моніторингу України. 2017. 88 с. URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit_2017_UA.pdf (дата звернення 04.09.2022).
44. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2018 рік. Державна служба фінансового моніторингу України. 2018. 88 с. URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit_2018_ukr.pdf (дата звернення 04.09.2022).
45. Статистичний щорічник України за 2020 рік. Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення 16.09.2022).

46. Квартальні розрахунки валового внутрішнього продукту України, 2010–2021. Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення 16.09.2022).

47. Копиця І.М., Смагло О.В. Зарубіжний досвід організації системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. *Вісник ЖДТУ*, 2013. № 2 (64). С. 240–245. URL: <https://www.semanticscholar.org/paper/31f68741449802a80432ecdb11fbfdec760f93fe>. (дата звернення 16.09.2022).